

5. ผักโขมจีน (Chinese spinach)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Amaranthus tricolor Linn.

ฤดูการปลูก : ผักโขมจีนปลูกได้ตลอดปี

ความเป็นกรดเป็นด่าง : 6.0 - 6.5

ตารางที่ 2.8 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน (ต่อพื้นที่ 18 ตร.ม. : 1 ไร่)

ต้นทุน	ฤดูหนาว	ฤดูร้อน	ฤดูฝน
ค่าเมล็ดพันธุ์ (บาท)	5.00	5.00	5.00
ค่าปุ๋ยคอก (มูลไก่)	24.00	24.00	24.00
ค่าปุ๋ยเคมี	6.25	6.25	6.25
รวม	35.25	35.25	35.25
ผลตอบแทน			
ผลผลิต (ก.ก)	29.00	18.00	23.00
ราคา (บาท/ก.ก)	18.00	18.00	18.00
รายได้ (บาท)	522.00	324.00	414.00

6. ผักสลัดใบ (Lettuce)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Lettuce sativa var. capitata

ฤดูการปลูก : ผักสลัดใบปลูกได้ตลอดปี

ความเป็นกรดเป็นด่างของดิน 6.0-7.0

การเก็บเกี่ยว : ผักสลัดใบสามารถเก็บเกี่ยวได้หลังจากการย้ายกล้า 30-45 วัน เก็บเกี่ยว
โดยวิธีการถอน นำมาล้างน้ำให้สะอาดเอาใบแก่ทิ้งบรรจุใส่ถุงวางจำหน่าย

ตารางที่ 2.9 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน (ต่อพื้นที่ 18 ตร.ม. : 1 ไร่)

ต้นทุน	ฤดูหนาว	ฤดูร้อน	ฤดูฝน
ค่าเมล็ดพันธุ์ (บาท)	7.40	11.10	11.10
ค่าปุ๋ยคอก (มูลไก่)	24.00	24.00	24.00
ค่าปุ๋ยเคมี	6.85	6.85	6.85
รวม	38.25	41.95	41.95
ผลตอบแทน			
ผลผลิต (ก.ก)	30.00	15.00	26.00
ราคา (บาท/ก.ก)	25.00	25.00	25.00
รายได้ (บาท)	750.00	375.00	650.00

7. มะเขือยาว (egg plant)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Solanum melongena Linn.

ฤดูกาลปลูก : มะเขือยาวปลูกได้ตลอดปี

ความเป็นกรดเป็นด่างของดิน : 5.5-6.8

การเก็บเกี่ยว : มะเขือยาวเก็บเกี่ยวเมื่ออายุ 70-85 วัน โดยใช้มีดตัดขั้วผล บรรจุน้ำ
จำหน่าย

ตารางที่ 2.10 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน (พื้นที่ 18 ตร.ม : 1 ไร่)

ต้นทุน	ฤดูหนาว	ฤดูร้อน	ฤดูฝน
ค่าเมล็ดพันธุ์ (บาท)	54.00	54.00	54.00
ค่าปุ๋ยคอก (มูลไก่)	24.00	24.00	24.00
ค่าปุ๋ยเคมี	23.85	23.85	23.85
รวม	101.85	101.85	101.85
ผลตอบแทน			
ผลผลิต (ก.ก)	36.00	32.00	53.00
ราคา (บาท/ก.ก)	20.00	20.00	20.00
รายได้ (บาท)	720.00	640.00	1,060.00

2.7 ปัญหา ข้อจำกัดด้านการผลิตของกลุ่มเกษตรกร

ในการดำเนินการผลิตผักปลอดสารพิษของกลุ่มเกษตรกร พบปัญหาและข้อจำกัดบางประการในการผลิตแบ่งออกตามชนิดปัญหาและพื้นที่ปลูกพืชผักมีดังนี้

1. ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช: พบว่ามีแมลงศัตรูพืชระบาดระดับต่ำ เกษตรกรสามารถแก้ปัญหาและควบคุมแมลงศัตรูพืชได้ สามารถเก็บผลผลิตได้สูงกว่า 80 เปอร์เซ็นต์

1.1 กลุ่มริมวัง พบว่ามีแมลงศัตรูพืชเพลี้ยอ่อน ดั้วหมัดผัก หนอนกระทู้ผัก หนอนผีเสื้อปีกขาว และเต่าแตงในแปลงปลูกพืชบางช่วง เกษตรกรใช้วิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสานควบคุมประชากรแมลงศัตรูพืช เช่น การใช้กับดักกาวเหนียว กับดักแสงไฟ ควบคุมแมลงศัตรูพืชระยะตัวเต็มวัยเพื่อลดประชากร การกำจัดทำลายกลุ่มไข่หรือตัวอ่อนของแมลงศัตรูพืชเพื่อพบว่าระบาดอยู่ในแปลงพืชผัก การใช้วิธีเขตกรรมในการป้องกันกำจัด เช่น การใช้ความหลากหลายของพืชผักปลูกพืชหมุนเวียนไม่ให้ซ้ำตระกูลในแปลงเดียวกัน การเลือกพืชผักที่ปลูกตามฤดูกาล การไถพรวนหน้าดินตากแดดเพื่อทำลายไข่และตัวอ่อนของแมลงศัตรูพืช การใช้ระบบการให้น้ำแบบสปริงเกอร์ควบคุมเพลี้ยอ่อน เพลี้ยไฟ วิธีการดังกล่าวสามารถที่ควบคุมประชากรของแมลงศัตรูพืชได้

ด้านโรคพืช: กลุ่มริมวางไม่พบปัญหาการระบาดของศัตรูพืชระดับที่ร้ายแรง เนื่องจากเกษตรกรมีการจัดการที่ดีมีการควบคุมศัตรูพืชสม่ำเสมอ มีพบโรคในพืชผักบางชนิดของเกษตรกร บางรายในบางช่วง ได้แก่โรคราสนิมขาวผักบุ้ง เชื้อสาเหตุ *Albugo* sp. โรคราน้ำค้างในบวบเหลี่ยม แตงกวา เชื้อสาเหตุ *Pseudoperonospora cubensis* โรคราน้ำค้างในคะน้ากวางตุ้ง เชื้อสาเหตุ *Peronospora parasitica* และโรคโคนเน่าในผักคะน้าผักกาด เชื้อสาเหตุเชื้อรา *Pythium* sp. ระดับความเสียหายต่ำกว่าระดับเศรษฐกิจเกษตรกรสามารถแก้ปัญหาและควบคุมโรคได้โดยใช้วิธีการป้องกันกำจัดแบบผสมผสาน

1.2 กลุ่มแม่ฮ่องใต้ ตำบลแม่ก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ไม่พบปัญหาการระบาดของโรคและแมลงในระดับร้ายแรง ชนิดของโรคและแมลงคล้ายกับตำบลบ้านกาด เกษตรกรมีความเข้าใจในวิธีการควบคุมศัตรูพืช สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตสูงกว่า 80 เปอร์เซ็นต์

1.3 กลุ่มร่องซุด ตำบลแม่ก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พืชที่เกษตรกรปลูกบางชนิดได้แก่ กวางตุ้ง คะน้า ผักโขมจีน ผักบุ้ง พริก มะเขือเปราะ มะเขือยาว พบว่ามีแมลงศัตรูพืช เพลี้ยอ่อน คีบงหมัดผัก หนอนกระทู้ผัก และเต่าแตง โดยพื้นที่ปลูกพืชของนายทวี ทากา มีด้วงหมักผักระบาดในผักกวางตุ้งผลผลิตได้รับความเสียหายในระดับประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ในช่วงเดือน ธันวาคม 2552 สาเหตุเนื่องจากเกษตรกรยังยึดติดอยู่กับการปลูกพืชเชิงเดี่ยวไม่ได้ทำการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชอย่างต่อเนื่องทำให้แมลงศัตรูพืชระบาดในระดับรุนแรง

ในการแก้ไขปัญหา การระบาดของด้วงหมัดผักในกรณีที่ระบาดรุนแรง เกษตรกรต้องเก็บผลผลิตออกจากแปลงปลูกให้หมด หลังจากนั้นให้ใช้พลาสติกคลุมแปลงเป็นชนิดพลาสติกใช้คลุมแปลงโดยเฉพาะ (silvery gray polyethylene plastic cover) คลุมทิ้งไว้ ประมาณ 1 วัน อุณหภูมิภาคใต้พลาสติกเฉลี่ยประมาณ 50 องศาเซลเซียส สามารถที่จะกำจัดด้วงหมัดผักได้ (จากการทดสอบในแปลงปลูกพืชผักของสถานีวิจัยเกษตรเขตชลประทาน) และในพื้นที่ที่เคยมีการระบาดของด้วงหมักผัก ควรปลูกพืชผักหมุนเวียน วิธีนี้สามารถกำจัดด้วงหมัดผักได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกษตรกรปฏิบัติการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสานอย่างต่อเนื่อง และไม่ควรปลูกพืชแบบเชิงเดี่ยว

2. ปัญหาด้านทัศนคติและความตั้งใจจริงของกลุ่มเกษตรกร: พบปัญหาเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มเพื่อผลิตผักปลอดสารพิษในกลุ่มแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร่องซุด เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับการผลิตแบบสารเคมี เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่จำหน่ายได้ในปริมาณมาก มีคนกลางรับซื้อแน่นอน จึงไม่มั่นใจในความเป็นไปได้ของการผลิตผักแบบปลอดสารพิษ ทำให้มีสมาธิร่วมกระบวนการผลิตผักโดยไม่ใช้สารเคมีน้อยราย เกษตรกรยังคอยดูความสำเร็จในการผลิตก่อนการตัดสินใจ

ในการแก้ปัญหาความไม่มั่นใจของเกษตรกร การสร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรโดยการ
จัดแปลงเรียนรู้ในท้องถิ่น เชิญเกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมให้ความรู้ด้านการผลิต ด้านการตลาด
ด้านสุขภาพ จัดทัศนศึกษาดูงานการผลิตผักปลอดสารพิษในกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ
จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้เกษตรกรแนะนำเป็นผู้ให้ความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้เกษตรกรเกิดความ
มั่นใจ

3. ปัญหากล้วยธรรมชาติ พบว่าเกษตรกรบางรายได้ความเสียหายจากกล้วยธรรมชาติ เช่น น้ำ
ท่วมแปลงผักในฤดูฝนในพื้นที่บ้านแม่ฮ่องใต้ ตำบลแม่แก้ว และ บ้านริมวาง ตำบลบ้านกาด ทำ
ให้ผลผลิตเสียหายบ้าง ปัญหากล้วยแล้งสร้างความเสียหายให้กับผลผลิตเกษตรกรในตำบลร้องซุด เป็น
ต้น และในบางพื้นที่เกษตรกรไม่สามารถปลูกพืชผักได้เต็มพื้นที่ในบางฤดูกาล

ในการแก้ไขปัญหา เกษตรกรต้องใช้ วิธีการจดบันทึกข้อมูลการเกิดกล้วยธรรมชาติในแต่ละ
ช่วงของฤดูกาลที่เกิดกล้วยธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับวางแผนป้องกันความเสียหายที่
เกิดขึ้นจากกล้วยธรรมชาติ เช่น ในฤดูที่มีภัยจากน้ำท่วม เกษตรกรวางแผนย้ายพื้นที่ปลูกพืชผักจากที่
ราบริมแม่น้ำไปปลูกพืชผักในพื้นที่ราบสูงเป็นการปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกพืชเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหากล้วย
เกิดน้ำท่วมในบางฤดู

กลุ่มงานที่ 3 การพัฒนาตลาดและการรณรงค์

การขยายตัวและความยั่งยืนของจำนวนเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษจะมีมากน้อยเพียงใดส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำหน่ายผลผลิตสร้างรายได้แก่ครัวเรือน ดังนั้นโครงการฯ จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการตลาดควบคู่กับการเรียนรู้ด้านการผลิต โดยให้เกษตรกรเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงจากการทำกิจกรรมการตลาดรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรเกิดประสบการณ์ด้านการตลาด พัฒนาการเรียนรู้ นำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงรูปแบบการผลิตและการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตผักที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ขณะเดียวกันก็มีการให้ข้อมูลด้านการผลิตเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้บริโภคในแหล่งจำหน่าย เพื่อสร้างฐานด้านการตลาดรองรับที่จะทำให้เกษตรกรสามารถดำเนินการผลิตและการตลาดโดยพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

สำหรับการศึกษาด้านการตลาดของธุรกิจผักปลอดสารพิษที่ผ่านมา พบว่า ตลาดผลผลิตผักปลอดสารพิษในระยะแรกๆ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นตลาดเฉพาะ คือการจำหน่ายผ่านช่องทางการตลาดต่างๆ เช่น เกษตรกรนำไปจำหน่ายเองโดยตรงแก่ผู้บริโภคตามสถานศึกษา โรงพยาบาล และหน่วยงานราชการ หรือฝากจำหน่ายตามร้านค้าที่จำหน่ายผักหรือผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ การจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งคนกลางนำไปจำหน่ายต่อให้แก่ร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ หรือจำหน่ายในแหล่งจำหน่ายที่ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่าย เช่น ซูเปอร์มาร์เก็ตในห้างสรรพสินค้า แผงลอยในตลาดสด ร้านค้าในโรงอาหารของสถานศึกษา โรงพยาบาล และหน่วยงานราชการ เป็นต้น (โชคชัย, 2548; ธีรพล และคณะ, 2543 ; พงษ์ และคณะ, 2543; ปิยะธิดา, 2542; กุศลและนิวัตติ, 2542) โดยการดำเนินงานด้านการตลาดส่วนใหญ่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ยังมีปัญหาข้อจำกัดหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ราคาจำหน่ายค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับผักทั่วไป ผู้บริโภคไม่เชื่อว่าเป็นผักปลอดภัยจากสารพิษจริง มีแหล่งจำหน่ายน้อยหาซื้อยาก ชนิดและปริมาณผักยังมีน้อยไม่หลากหลายและต่อเนื่อง รวมทั้งการไม่ตระหนักถึงพิษภัยของการบริโภคผักที่ปนเปื้อนสารพิษของผู้บริโภค ซึ่งต่อมา อรุณีและคณะ (2551) ได้ศึกษาทดสอบรูปแบบตลาดเกษตรทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ พบว่ารูปแบบตลาดที่เหมาะสมมี 4 แบบ ขึ้นอยู่กับชนิดสินค้า ศักยภาพของผู้ผลิต และกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งประกอบด้วย ตลาดขายตรงในหมู่บ้าน ตลาดนัดในท้องถิ่น ตลาดนัดในตัวเมือง และตลาดขายส่ง ในส่วนของเกษตรกรอินทรีย์ ทิพย์รัตน์และคณะ (2544) ได้ทดลองจัดรูปแบบตลาดทางเลือกสำหรับผลผลิตเกษตรอินทรีย์ เป็น 3 รูปแบบ คือ การขายตรงตามตลาดนัด การขายตรงแบบตั้งซื้อล่วงหน้า และการขายส่ง พบว่า การขายตรงตามตลาดนัดเหมาะสมกับการผลผลิตพืชผักอินทรีย์มากที่สุด เนื่องจากผลผลิตที่ได้ยังไม่สม่ำเสมอและไม่หลากหลาย รวมทั้งการจัดตลาดรูปแบบดังกล่าวเป็นโอกาสที่ทำให้เกษตรกรและผู้บริโภคได้พบกันโดยตรง สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้อันเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค สอดคล้องกับผลการศึกษาของกุศลและคณะ (2550) ที่พบว่า การสนับสนุนให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตด้วยตนเอง มีข้อดีคือทำให้เกษตรกรมีการเรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ สังเกตประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง และได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น ซึ่งความรู้และประสบการณ์ที่ได้นั้นสามารถนำไปปฏิบัติในการจัดการนำผักเข้าสู่ตลาดรูปแบบต่างๆ เรียนรู้

การแก้ไขปัญหา วิธีการขาย การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้บริโภค การจัดการผลผลิตให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค รวมทั้งสร้างโอกาสที่ผู้บริโภคจะสนับสนุนเกษตรปลอดพิษมากขึ้นจากการได้รับทราบข้อมูลจากเกษตรกรโดยตรง มีโอกาสซักถามสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมทั้งมีการรณรงค์ และให้ข้อมูลโดยวิธีต่างๆ ร่วมกับการจำหน่าย ด้านจุดอ่อน การศึกษาของประทานทิพย์และคณะ (2548) ชี้ให้เห็นว่า นอกจากข้อดีที่เกษตรกรเกิดการเรียนรู้แล้วนำไปพัฒนาการผลิตและการจัดการการตลาดแล้ว การทำกิจกรรมการตลาดด้วยตนเองของเกษตรกร มีข้อเสีย คือ ทำให้เกษตรกรมีเวลาในการวางแผนจัดการการผลิตด้วยตนเองน้อย ต้องจ้างแรงงานทำให้มีต้นทุนการผลิตเพิ่ม เกษตรกรมีเวลาในการพักผ่อนลดลง และการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับในชุมชนลดลง เป็นต้น สำหรับข้อเสนอแนะต่อความสำเร็จของกระบวนการปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นปลอดสารพิษของเกษตรกรนั้น พุกภัยและคณะ (2543) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า เกษตรกรต้องดำเนินการเป็นกลุ่มเพื่อลดความเสี่ยงด้านการผลิตและการตลาด รวมทั้งอาจต้องพัฒนาเป็นรูปเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

จากผลการศึกษาข้างต้น ที่พบว่าการทำกิจกรรมการตลาดสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบก็อาจเหมาะสมกับผู้ผลิตกลุ่มหนึ่งๆ ในสถานการณ์หนึ่งๆ ดังนั้นโครงการวิจัยนี้ฯ จึงได้ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตลาดของเกษตรกร ศึกษารูปแบบการตลาดที่เหมาะสมรวมทั้งดำเนินกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้แก่ผู้บริโภคร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา โดยกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินและผลที่ได้รับดังต่อไปนี้

3.1 การพัฒนาองค์ความรู้เกษตรกร และศึกษาช่องทางการตลาดที่เหมาะสม

ในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการตลาด ได้ใช้วิธีการสร้างโอกาสให้เกษตรกรเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ คือ

3.1.1 การวางแผนทำกิจกรรมการตลาดและการหาเกษตรกรตัวแทนทำหน้าที่การตลาด

หลังจากที่เกษตรกรแต่ละกลุ่มผ่านการฝึกอบรมและเริ่มมีการผลิตผักในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2552 โครงการฯ ได้มีการประสานงานและจัดประชุมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตที่ผ่านการฝึกอบรมแต่ละกลุ่มในพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนด้านการตลาด โดยโครงการฯ ได้นำเสนอรูปแบบการตลาดที่ทางศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เคยดำเนินการและมีประสบการณ์ทั้งด้านความสำเร็จและล้มเหลว ซึ่งรูปแบบการจำหน่ายหนึ่งที่ประสบความสำเร็จและเกษตรกรให้ความสนใจ คือ การหาตัวแทนกลุ่มที่มีศักยภาพทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย ซึ่งเกษตรกรได้ร่วมเสนอความคิดเห็นว่าในระยะแรกควรทดลองจำหน่ายในตลาดชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งผลิต ด้วยการไปจำหน่ายตรงตามหน่วยงาน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล หรือหน่วยงานราชการที่มีบุคลากรมากพอสมควร โดยเล็งเห็นว่าน่าจะเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการรับซื้อผลผลิต ในขณะที่ผลผลิตบางส่วนก็ยังคงจำหน่ายผ่านคนกลางในชุมชนที่เคยรับซื้อผักจากสมาชิกก่อนที่จะปรับเปลี่ยนเป็นระบบการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี

ในการหาตัวแทนที่สนใจทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตของสมาชิกในกลุ่มไปจำหน่าย เนื่องจากในบางกลุ่ม มีสมาชิกบางคนปลูกผักเป็นอาชีพเสริมและได้นำผลผลิตไปจำหน่ายเองในตลาด กลุ่มจึงได้มีการเสนอชื่อเป็นตัวแทน ส่วนบางกลุ่มที่ยังไม่มีสมาชิกที่เคยจำหน่ายผลผลิตก็มีสมาชิกบางคนอาสาทำหน้าที่การตลาด ซึ่งผลสรุปในระยะแรก ได้ตัวแทนเกษตรกรที่เป็นอาสาสมัครทำหน้าที่การตลาดจากทั้ง 3 กลุ่ม คือ

- กลุ่มริมวาง: มี 3 คน คือ นายรังสรรค์ กันธิยะ นางกัลยา ตานวลและนายทอน บุญทา

- กลุ่มแม่ฮ่องใต้: มี 1 คน คือ นายสุทัศน์ จันทรมา

- กลุ่มร้องขุด: ระยะแรกไม่มีเกษตรกรที่ผลิตผักแล้วทำหน้าที่การตลาดด้วย แต่มีสมาชิกกลุ่ม 1 คน มีอาชีพรับซื้อผลผลิตพืชผักในชุมชนไปจำหน่าย คือ นางเพ็ญศรี อธิปรีกุล ซึ่งต่อมาก็ได้ร่วมกระบวนการผลิตผักโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และนำผลผลิตของตนรวมทั้งรับซื้อผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่ายในตลาดชุมชนด้วย

สำหรับกลุ่มริมวาง จากอาสาสมัครทำหน้าที่การตลาด 3 คน ระยะแรกมีเกษตรกรตัวแทนเพียง 2 ราย คือ นายรังสรรค์ กันธิยะ และ นางกัลยา ตานวล ที่หมุนเวียนนำผลผลิตไปจำหน่ายตรงตามหน่วยงานตามด้วยนายทอน บุญทา ต่อมาเมื่อสมาชิกรายอื่นเห็นว่าสามารถจำหน่ายผลผลิตได้สม่ำเสมอในราคาดี จึงสนใจอยากร่วมกิจกรรมจำหน่ายผลผลิตด้วยตนเองและทางกลุ่มก็สนับสนุน ทำให้มีสมาชิกหมุนเวียนกันจำหน่ายผลผลิตตามจุดจำหน่ายต่างๆ 5 - 6 คน ส่วนกลุ่มแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร้องขุดยังคงมีเกษตรกรตัวแทนเพียงกลุ่มละ 1 คน ที่ทำหน้าที่การตลาด

3.1.2 การสำรวจตลาดชุมชน

ได้มีการพูดคุยกับกลุ่มเกษตรกรถึงตลาดชุมชนในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่แหล่งผลิตที่เกษตรกรสามารถนำผลผลิตไปจำหน่ายได้ ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลบางส่วนจากเกษตรกรแล้ว จึงได้มีการสำรวจข้อมูลตลาดชุมชนในพื้นที่อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่วาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอเมือง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร ผลการสำรวจพบตลาดชุมชนที่มีจำนวนผู้บริโภคมากพอ น่าจะเป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตปลอดสารพิษในบางตลาด เช่น ตลาดบ้านกาด ตลาดท่ากาน กาดแลงสันป่าตอง กาดหนองดอก และ กาดสันริมปิง เป็นต้น ทั้งนี้ข้อมูลรายชื่อและที่ตั้งของตลาดชุมชนต่างๆ ที่อยู่ไม่ไกลจากแหล่งผลิตผักของเกษตรกร ดังรายละเอียดในตารางที่ 3.1 และ 3.2

ตารางที่ 3.1 ข้อตลาด ที่ตั้ง และลักษณะของตลาดชุมชน ในพื้นที่เขต อ. สันป่าตอง อ. แม่วาง และ อ. หางดง จ. เชียงใหม่

ลำดับ	ข้อตลาด	ที่ตั้ง	พิกัด X	พิกัด Y	ความสูง	พื้นที่ตลาด (ไร่)	จำนวนแผง	เวลาจำหน่าย	กลุ่มผู้บริโภค
1	บ้านกาด	ต. บ้านกาด อ. แม่วาง	481170	2056598	323	0.5	60	08.00 – 19.00	ชุมชนใกล้เคียง และผู้สัญจรผ่าน
2	ท่ากาน	ต. บ้านกลาง อ. สันป่าตอง	487516	2051058	293	0.75	50	14.00 – 18.00	ในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง
3	กัวเลน้อย	ต.บ้านแม่ อ. สันป่าตอง	484259	2060264	309	3.5	60	08.00-15.00	ผู้บริโภค อ. สันป่าตอง และแม่วาง
4	กัวเลหลวง	ต.บ้านแม่ อ. สันป่าตอง	485460	2060690	303	0.5	60	05.00-08.00	ผู้บริโภคในหมู่บ้าน
5	รื่องซุ่ม	ต.บ้านแม่ อ. สันป่าตอง	482796	2060705	315	0.125	30	06.00-07.30	คนแถวหมู่บ้าน ประมาณ 150 คน
6	มะจำโรง	ต.ยหว่า อ. สันป่าตอง	489129	2058475	304	5	300	06.00-20.00	ผู้มีอำนาจซื้อ ประมาณ 30%
7	น้ำบ่อหลวง	ต. น้ำบ่อหลวง อ. สันป่าตอง	483873	2061234	303	1	50	04.00-06.30	ผู้บริโภคในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง
8	เทศบาลสันป่าตอง	เทศบาล อ. สันป่าตอง	494446	2058593	299		20	04.00-08.00	ผู้บริโภคในพื้นที่และใกล้เคียง
9	สันป่าตอง	อ. สันป่าตอง	489642	2059389	310	4	200	02.00-09.00	คนกลาง และข้าราชการ ทั่วไป
10	กาดเลงสันป่าตอง	ติดโรงพยาบาลสันป่าตอง	486945	2056142		1	80	15.00 – 18.00	ตลาดเย็น ผู้บริโภคในชุมชน บุคลากร และญาติผู้ป่วย
11	หางดง	ต. บ้านกลาง อ. สันป่าตอง	491610	2066504	367	2	na	03.00-20.00	คนกลาง ข้าราชการ และผู้บริโภคทั่วไป
12	หนองดอง	ต.หนองดอง อ.หางดง	493443	2059104	298	1.5	100	05.00-07.00, 16.00-19.00	คนกลาง และผู้บริโภคทั่วไป

ที่มา: จากการสำรวจ (2552)

หมายเหตุ: เฉพาะตลาดที่อยู่ใกล้เคียงหลังผลิตของกลุ่มนักศึกษา

ตารางผนวกที่ 3.2 ชื่อตลาด ที่ตั้ง และลักษณะตลาดชุมชน ในพื้นที่เขต อ. เมือง และ อ. ป่าซาง จ. ลำพูน

ลำดับ	ชื่อตลาด	ที่ตั้ง	พิกัด X	พิกัด Y	ความสูง	พื้นที่ตลาด (ไร่)	จำนวนแผง	เวลาจำหน่าย	กลุ่มผู้บริโภค
1	ตลาดหนองดอก (เทศบาลเมืองลำพูน)	อ. เมือง	500468	2053872	284	~10	na	6.00-17.30 18.00-	กลางวัน: ผู้บริโภคทั่วไป กลางคืน: คนกลาง
2	วังนุย	ต.ประดู่ป่า อ.เมือง จ.ลำพูน	497420	2059658	296	0.5	25	16.00-18.00	ผู้บริโภคจากประดู่ป่าและสันทราย
3	ตลาดกลางสินค้าเกษตร	ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ.ลำพูน	504570	2061943	295	4	250	09.00-20.00	ผู้บริโภคในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงและผู้บริโภคที่ใช้เส้นทางผ่าน
4	หนองช้างคื่น	ต.หนองช้างคื่น อ.เมือง	501336	2062525	295	1	50	06.00-08.00	ผู้คนแถวหนองช้างคื่น และสารภีบางส่วน
5	สันริมปิง	ต.ริมปิง อ.เมือง จ.ลำพูน	496868	2056231	295	2	200	เต็มวัน	ผู้คนแถวสันป่าตองและบ้านทา
6	สบทา	ต.ปากบ่อง อ. ป่าซาง	493512	2049897	294				

ที่มา: จากการสำรวจ (2552)

หมายเหตุ: เฉพาะตลาดที่อยู่ใกล้แหล่งผลิตของกลุ่มที่ศึกษา

3.1.3 การประสานงานเพื่อหาแหล่งจำหน่ายผลผลิต

เนื่องจากในระยะแรก ผลผลิตของเกษตรกรแต่ละกลุ่มยังมีไม่มากนัก การประสานงานเพื่อหาตลาดรองรับผลผลิต จึงเน้นตลาดชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งผลิต รวมทั้งการหาตลาดแบบเฉพาะ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน สถานที่ราชการอื่นๆ เป็นต้น โดยสำหรับตลาดสดในชุมชน ได้ดำเนินการที่ตลาดสดบ้านกาด ต. บ้านกาด อ. แม่วาง จ. เชียงใหม่ เนื่องจากเป็นตลาดที่อยู่ใกล้กับแหล่งผลิต และเป็นที่ที่เกษตรกรตัวแทนเคยจำหน่ายผลผลิตอยู่แต่เดิมบ้างแล้ว ในการปรับเปลี่ยนจึงเพียงแต่เข้าไปประสานงานกับเจ้าของตลาดเพื่อขอขึ้นป้ายแนะนำกลุ่มและกระบวนการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การทำเอกสารให้ข้อมูลแจกแก่ผู้บริโภค เป็นต้น โดยลูกค้ากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่นี้ คือผู้บริโภคทั่วไปที่มาจับจ่ายผลผลิตในตลาด นอกจากตลาดสดบ้านกาดแล้ว ยังมีตลาดสบทา ต. ปากบ่อ อ. ป่าซาง และตลาดหนองดอก (ตลาดตอนเย็น) อ. เมือง จ. ลำพูน ซึ่งเกษตรกรตัวแทนจากกลุ่มร่องซุด และกลุ่มแม่ฮ่องใต้ ได้นำผลผลิตไปจำหน่ายด้วย

ส่วนการจำหน่ายตรง ในระยะแรกได้เจาะจงเป็นโรงพยาบาลและโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ในพื้นที่ใกล้เคียง จึงได้เลือกโรงพยาบาลสันป่าตอง โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม อ. สันป่าตอง โรงพยาบาลหางดง และโรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ อ. หางดง จ. เชียงใหม่ เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรจากกลุ่มแม่วางนำผลผลิตไปจำหน่ายโดยตรง การติดต่อประสานงานใช้การประสานงานจากโครงการฯ ผ่านผู้บริหารของหน่วยงาน โดยผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายของโรงพยาบาลคือบุคลากรในโรงพยาบาล และญาติผู้ป่วยที่มาติดต่อกับทางโรงพยาบาล ส่วนผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายของโรงเรียน คือบุคลากรในโรงเรียน นักเรียน และผู้ปกครองบางส่วน

3.1.4 การดำเนินกิจกรรมการตลาด และการให้ข้อมูลผู้บริโภค

ในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตลาด ได้เน้นให้เกษตรกรได้มีโอกาสเรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ เช่น ด้านการวางแผนการผลิตนอกจากต้องเลือกชนิดพืชให้สอดคล้องกับฤดูกาลเพื่อให้ได้ผลผลิตดีแล้วเกษตรกรต้องวางแผนการผลิตทั้งในด้านของความหลากหลายของชนิดผักและปริมาณการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย มีการวางแผนการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวให้เหมาะสม เช่น ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวกับเวลาจำหน่าย ขนาดผลผลิตที่ควรเก็บเกี่ยว การคัดขนาด การตัดแต่งและทำความสะอาด เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีการสอดแทรกให้เกษตรกรเรียนรู้ปรับตัวในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การจัดวางผลผลิตเป็นกลุ่ม การให้ข้อมูลผู้บริโภค การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริโภค และที่สำคัญที่สุด คือความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค เป็นต้น

นอกจากการสร้างโอกาสให้เกษตรกรเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงแล้ว ทางโครงการได้สนับสนุนให้เกษตรกรเข้าร่วมการฝึกอบรมต่างๆ ตามโอกาสที่เหมาะสม ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรตัวแทนได้เข้าร่วมการฝึกอบรมการพัฒนาบรรจุภัณฑ์สำหรับผลผลิตเกษตรปลอดภัย จัดโดยสำนักงานการค้าภายในจังหวัดเชียงใหม่ กรมการค้าภายใน ร่วมกับ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร ในวันที่ 17 – 18 สิงหาคม 2552 ณ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จ. เชียงใหม่ การนำเกษตรกรไปเยี่ยมชมฟาร์ม และเรียนรู้จากประสบการณ์ของเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ด้วย

และเพื่อเป็นการติดตามข้อมูลเชิงเศรษฐกิจจากการทำกิจกรรมของเกษตรกร โครงการฯ ได้ฝึกอบรมและจัดทำสมุดบันทึกข้อมูลฟาร์มแจกให้กับเกษตรกรทุกครัวเรือน เพื่อให้เกษตรกรบันทึกข้อมูลผลผลิต รายรับ รายจ่าย และข้อสังเกตอื่นๆ ที่เกษตรกรได้จากการทำกิจกรรมทั้งการผลิตและการตลาด ซึ่งข้อมูลที่เกษตรกรบันทึกไว้ ก็ได้มีการนำมาสรุปและพูดคุยกันเพื่อให้ทราบผลการดำเนินการเพื่อประโยชน์ในการวางแผนปรับปรุงการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร

สำหรับรูปแบบการจำหน่ายผลผลิต และผลการดำเนินกิจกรรมการตลาดของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันตามศักยภาพ และจำนวนสมาชิกที่ทำการผลิต ดังรายละเอียด

1) เกษตรกรตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตจำหน่ายในตลาดชุมชน

วิธีการนี้ ระยะแรกเกษตรกรตัวแทนรับฝากผลผลิตจากสมาชิกแล้วนำผลผลิตไปจำหน่ายเองในตลาดชุมชนโดยหักส่วนต่างจากราคาที่จำหน่ายได้ ต่อมามีปัญหาเรื่องผลผลิตที่รับฝากจำหน่ายไม่หมด ต้องนำคืนสมาชิกซึ่งคาดว่าจะจำหน่ายได้หมด เพื่อแก้ปัญหาจึงได้พูดคุยและตกลงปรับเปลี่ยนเป็นการรับซื้อขาดผลผลิตจากสมาชิกตามชนิด ปริมาณและราคาที่ตกลงกัน: ประกอบด้วย เกษตรกรกลุ่มริมวง ต. บ้านกาด จำหน่ายในตลาดชุมชนบ้านกาด อ. แม่ว่าง จ. เชียงใหม่ กลุ่มแม่แม่ช่องใต้ ต. แม่กะ อ. สันป่าตอง ที่มีเกษตรกรตัวแทน 1 ราย นำผลผลิตของตนและที่รับซื้อผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่ายในตลาดเทศบาลหนองดอก อ. เมือง จ. ลำพูน ส่วน และกลุ่มร้องขุดนำไปจำหน่าย ณ ตลาดปากบ่อง อ. ป่าซาง จ. ลำพูน และตลาดกอโชค อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่

ในการจำหน่าย ระยะแรกเกษตรกรให้ข้อมูลว่าผู้บริโภคในตลาดยังไม่ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร ส่วนใหญ่ยังคงเลือกซื้อผักตามชนิดที่ต้องการโดยไม่สนใจกรรมวิธีการผลิต แม้ว่าจะมีป้ายแนะนำกลุ่มและมีการให้ข้อมูลการผลิตแก่ผู้บริโภค รวมทั้งผลผลิตที่จำหน่ายเกษตรกรก็จำหน่ายในราคาที่ไม่แตกต่างจากผักทั่วไปในตลาดมากนัก ต่อมาในระยะหลัง ผู้บริโภคเริ่มให้ความสนใจมากขึ้น มีการสอบถามข้อมูลและสนับสนุนเกษตรกรมากขึ้น โดยเฉพาะในตลาดชุมชนบ้านกาด อ. แม่ว่าง ที่พบว่าผู้บริโภคสนใจซื้อผักปลอดสารพิษมากขึ้น สาเหตุหนึ่งจากการจัดงานรณรงค์วันปลอดสารพิษในตำบล รวมทั้งจากการที่ผู้บริโภคเริ่มคุ้นเคยกับเกษตรกร และทราบว่าได้มีการผลิตและควบคุมการผลิตกันอย่างจริงจัง ส่วนกลุ่มแม่แม่ช่องใต้ และกลุ่มร้องขุด เนื่องจากจำนวนสมาชิกที่ผลิตผักมีน้อย ผลผลิตของทั้ง 2 กลุ่มนี้ยังมีไม่มาก การจำหน่ายผลผลิตในตลาดชุมชนของเกษตรกรจึงเป็นไปในลักษณะ การจำหน่ายร่วมกับผลผลิตผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป เพียงแต่แยกส่วนการจำหน่ายกัน ทำให้ผู้บริโภคบางส่วนยังไม่มั่นใจ โดยสำหรับกลุ่มแม่แม่ช่องใต้และพบว่าผู้บริโภคเริ่มให้ความสนใจสนับสนุนมากขึ้นในระยะหลังๆ จากการที่เกษตรกรพยายามให้ข้อมูลและชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของผัก 2 กลุ่ม ซึ่งผลตอบรับของผู้บริโภคดีกว่ากลุ่มร้องขุด

2) ตัวแทนกลุ่ม และเกษตรกรผู้ผลิตนำผลผลิตจำหน่ายตามโรงเรียน โรงพยาบาล หน่วยงานต่างๆ การดำเนินกิจกรรมการตลาดโดยวิธีการดังกล่าวนี้ มีเพียงกลุ่มริมวาง ที่ดำเนินการตั้งแต่เริ่มโครงการโดยในระยะแรกมีเกษตรกรตัวแทน 2-3 ราย นำผลผลิตของตนเองและรับฝากผลผลิตจากสมาชิกไปจำหน่าย ณ โรงพยาบาลสันป่าตอง โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ บริเวณที่ว่าการอำเภอหางดง และที่ว่าการอำเภอสันป่าตอง เป็นต้น โดยการหมุนเวียนจำหน่ายแต่ละสถานที่ สัปดาห์ละ 1-3 วัน ต่อมาเมื่อผลผลิตของสมาชิกมีมากขึ้นการฝากผลผลิตไปจำหน่ายมีปัญหาผลผลิตเหลือนำมาคั้นสร้างปัญหาทั้งแก่ตัวแทนและเกษตรกรผู้ผลิตที่ฝากผลผลิตไปจำหน่าย ทางกลุ่มริมวางจึงมีการจัดประชุมหารือกัน และได้ขอให้สมาชิกผู้ผลิตคนอื่นๆ ที่สนใจไปทดลองจำหน่ายเอง ประกอบกับเกษตรกรรายอื่นก็เห็นว่า การนำผลผลิตไปจำหน่ายเองตามหน่วยงาน สามารถจำหน่ายได้ราคาสูงกว่าการจำหน่ายให้คนกลาง หรือจำหน่ายในตลาดชุมชน จึงสนใจไปร่วมจำหน่ายมากขึ้น รวมทั้งสมาชิกในกลุ่มร่วมกันหาแหล่งจำหน่ายใหม่ๆ เพิ่มขึ้นด้วย รายละเอียดการจำหน่ายตรงตามหน่วยงานต่างๆ จนถึงปัจจุบันประกอบด้วย

- โรงพยาบาลสันป่าตอง อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ โดยเริ่มจำหน่ายตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ระยะแรก เกษตรกรนำผลผลิตจำหน่ายทุกวันพุธ และ ศุกร์ ระหว่างเวลา 09.00 – 16.00 น. สามารถจำหน่ายได้รายได้รวมประมาณ 2,000 – 3,000 บาท/ครั้ง ระยะหลังเกษตรกรเพิ่มวันจำหน่ายเป็น 3 วัน/สัปดาห์ คือทุกวันจันทร์ วันพุธ และ ศุกร์ และมีจำนวนเกษตรกรไปร่วมจำหน่ายมากขึ้น คือ 4- 6 คน/ครั้ง สามารถจำหน่ายได้รายได้รวมประมาณ 5,000 – 6,000 บาท/ครั้ง ส่วนจำนวนผู้บริโภคก็เพิ่มมากขึ้น จากมีเพียงบุคลากรในโรงพยาบาลและญาติผู้ป่วย เป็นมีผู้บริโภคจากหน่วยงานอื่น หรือจากในชุมชนใกล้เคียงเข้าไปซื้อมากขึ้น

- โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม อ. สันป่าตอง เริ่มจำหน่ายตั้งแต่วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 ระยะแรกเกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายทุกวันพุธ และ ศุกร์ เวลา 11.00 - 13.00 น. รายได้รวมได้ประมาณ 700 - 800 บาท/ครั้ง ผลการประเมินการจำหน่ายในระยะหลังพบว่า การจำหน่าย 2 วัน เกษตรกรเริ่มจำหน่ายผลผลิตได้รายได้ลดลง เนื่องจากผู้บริโภคเป็นกลุ่มเดิมๆ เกษตรกรจึงลดวันจำหน่ายลงเหลือเพียง 1 วัน/สัปดาห์ คือจำหน่ายเฉพาะวันศุกร์ เวลาประมาณ 11.00 – 13.00 น. ซึ่งเกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ประมาณ 500 -600 บาท/ครั้ง โดยใช้เวลาจำหน่ายผลผลิตเพียงช่วงเวลาสั้นๆ ประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง วิธีการจำหน่ายใช้การหมุนเวียนตัวแทนไปจำหน่าย

- โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ อ. หางดง จ. เชียงใหม่ เริ่มจำหน่ายตั้งแต่วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2552 ระยะแรกตัวแทนเกษตรกรจำหน่ายทุกวันอังคาร และ พฤหัสบดี เวลา 11.00 – 13.00 น. การจำหน่ายครั้งแรกได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคด้วยดีและเริ่มลดลงในระยะหลังเช่นเดียวกับการจำหน่าย ณ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม เนื่องจากผู้ซื้อเป็นกลุ่มเดิม โดยครั้งแรกที่จำหน่าย เกษตรกรได้รายได้รวมประมาณ 800 บาท และลดลงเหลือประมาณ 300 – 400 บาท ต่อมาเกษตรกรจึงปรับเปลี่ยน โดยการแจ้งโรงเรียนขอเข้าไปจำหน่ายเป็นครั้งคราว โดยก่อนการจำหน่ายตัวแทนเกษตรกรจะประสานไปยังโรงเรียนเพื่อแจ้งให้

บุคลากรทราบ และในช่วงฤดูหนาวที่มีผลผลิตของสมาชิกมาก เกษตรกรได้นำผลผลิตไปจำหน่ายสัปดาห์ละ 1 ครั้ง คือทุกวันพฤหัสบดี และหยุดการจำหน่ายชั่วคราวในช่วงปิดภาคเรียนตั้งแต่เดือน มีนาคม 2553

- ศูนย์ชั่งตวงวัดภาคเหนือ (เชียงใหม่) อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ เริ่มจำหน่ายเดือนตุลาคม 2552 เกษตรกรจำหน่ายสัปดาห์ละ 2 ครั้ง คือ วันพุธ และวันศุกร์ เวลา 10.30 – 13.00 น. รายได้จากการจำหน่ายระหว่าง 200 – 500 บาท ผู้บริโภคประมาณ 20 -30 คน/วัน เป็นข้าราชการในหน่วยงาน และคนในชุมชนใกล้เคียงที่ทราบข้อมูล

- สำหรับหน่วยงานอื่นๆ ที่ได้มีการประสานงานให้กลุ่มเกษตรกรบ้านริมวางนำผลผลิตไปจำหน่าย ได้แก่ 1)โรงพยาบาลหางดง อ. หางดง จ. เชียงใหม่ เกษตรกรได้นำผลผลิตไปจำหน่ายเพียงครั้งเดียว และได้ขอหยุดจำหน่ายชั่วคราวเนื่องจากสถานที่ของโรงพยาบาลอยู่ระหว่างการก่อสร้างทำให้ไม่สะดวกในการจำหน่ายเท่าที่ควร 2) บริเวณที่ว่าการอำเภอสันป่าตอง อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ และ 3) บริเวณที่ว่าการอำเภอหางดง อ. หางดง จ. เชียงใหม่ ตัวแทนเกษตรกรได้นำผลผลิตไปวางจำหน่ายสถานที่ละ 3 – 4 ครั้งพบว่าผู้บริโภคยังไม่ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร ประกอบกับเกษตรกรมีแหล่งรองรับผลผลิตอื่นที่สะดวกกว่า รวมทั้งเกษตรกรต้องการจัดสรรเวลาที่ใช้ในการจำหน่ายผลผลิตให้เหลือน้อยลง เพื่อมีเวลาในการดูแลแปลงผลิดมากขึ้น เกษตรกรจึงหยุดการจำหน่ายไปก่อน โดยได้แจ้งให้ทางผู้ดูแลสถานที่ทราบเพื่อความสะดวกในการประสานงานหากต้องการจำหน่ายในครั้งต่อไปเมื่อมีสมาชิกมากขึ้น หรือผลผลิตเพิ่มขึ้น

ในการจำหน่ายผลผลิตของตัวแทนกลุ่มทั้งที่จำหน่ายในตลาดชุมชน และจำหน่ายตามหน่วยงาน จะมีโปสเตอร์ รวมถึงแผ่นพับและเอกสารให้ข้อมูลของวิธีการผลิต และข้อมูลกลุ่มร่วมกับการจำหน่ายทุกครั้ง โดยสำหรับกลุ่มริมวาง ผลผลิตบางชนิดจะบรรจุถุงติดฉลากสัญลักษณ์กลุ่มที่ทางโครงการฯ ออกรับรองให้ไว้ที่ข้างถุงด้วย

3) ตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตของตนเองและที่รับซื้อจากสมาชิกจำหน่ายให้ร้านจำหน่ายผลผลิตสุขภาพ หรือคนกลางที่รับซื้อผลผลิตสุขภาพ

วิธีการนี้มีเพียงกลุ่มริมวางที่มีตัวแทนเกษตรกร 1 ราย นำผลผลิตของตนเองและที่รับซื้อจากสมาชิกไปจำหน่ายให้ร้านจำหน่ายผลผลิตเกษตรที่อยู่ในอำเภอสันป่าตอง จ. เชียงใหม่ รวมทั้งจำหน่ายให้คนกลางที่สนใจเข้าไปรับซื้อผลผลิตและนำไปจำหน่ายต่อในลักษณะผลผลิตปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งช่องทางนี้ปัจจุบันเกษตรกรหยุดจำหน่ายชั่วคราว เนื่องจากผลผลิตมีไม่เพียงพอ รวมทั้งราคาที่จำหน่ายได้ก็ต่ำกว่าที่เกษตรกรไปจำหน่ายเองโดยตรง

4) การจำหน่ายผ่านคนรวบรวมในชุมชน: สำหรับเกษตรกรกลุ่มบ้านร้องขุด ต. แม่กะ อ. สันป่าตอง เนื่องจากยังมีเกษตรกรน้อยรายที่ได้เริ่มปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นแบบปลอดสารพิษ เกษตรกรจึงใช้วิธีจำหน่ายผลผลิตให้กับตัวแทนเกษตรกรในกลุ่มที่เป็นผู้รวบรวมผลผลิตในชุมชนไปจำหน่ายในตลาดชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งตัวแทนเกษตรกรในกลุ่มแม่วางที่ได้เริ่มจำหน่ายผลผลิตบางส่วนให้กับคนกลางในตลาดอำเภอสันป่าตองในช่วงที่ผลผลิตมีมากขึ้น และเกษตรกรบางรายที่เคยผลิตผักและจำหน่ายผ่านผู้รวบรวม

ในชุมชน แม้เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้วก็ตาม เกษตรกรก็ยังคงจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้รวบรวมคนเดิมเพื่อนำไปจำหน่ายในตลาดชุมชน

โดยสรุป สำหรับการดำเนินกิจกรรมการตลาดของกลุ่มริมวาง ต. บ้านกาด อ. แม่วาง เกษตรกรได้ทดลองจำหน่ายผลผลิตในหลายรูปแบบและหลายสถานที่ และยังเปิดโอกาสให้สมาชิกที่สนใจต้องการร่วมกิจกรรมได้เข้าไปทดลองทำการตลาดด้วยตนเอง ทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งการที่เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ราคาดี สร้างรายได้แก่ครัวเรือน เป็นการสร้างแรงจูงใจในการผลิต ให้เกษตรกรทำการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีการขยายพื้นที่การผลิตในบางราย รวมทั้งมีเกษตรกรรายใหม่สนใจเข้าร่วมกระบวนการผลิตด้วย ซึ่งล่าสุดเกษตรกรให้ข้อมูลว่าเริ่มมีคนกลางเข้าไปติดต่อขอรับซื้อผลผลิต บางรายประสานงานขอรับซื้อในปริมาณมาก แต่ต้องมีผลผลิตต่อเนื่อง ซึ่งเกษตรกรยังไม่ได้ตอบตกลงเนื่องจากยังไม่สามารถทำการผลิตตามที่คนกลางต้องการได้

ตารางที่ 3.3 รูปแบบกิจกรรมการตลาดของกลุ่ม รายได้เฉลี่ยจากการจำหน่ายและจำนวนผู้บริโภคที่ซื้อต่อครั้ง

รูปแบบการตลาด	ชื่อกลุ่มและแหล่งจำหน่าย	รายได้ (บาท/ครั้ง)	จำนวนผู้บริโภคที่ซื้อต่อครั้ง (ราย)
1. ตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตจำหน่ายในตลาดชุมชน	1. กลุ่มริมวาง - ตลาดบ้านกาด	300 - 400	30 - 50
	2. กลุ่มแม่ฮ่องใต้: ตลาดหนองดอก จ. ลำพูน	200 - 400	30 - 40
	3. กลุ่มร้องซุด: ตลาดปากบ่อง จ. ลำพูน และตลาดกอโชค อ. สันป่าตอง	200 - 300	20 - 30
2. ตัวแทนกลุ่ม และเกษตรกรผู้ผลิตนำผลผลิตจำหน่ายตรงตามโรงเรียน โรงพยาบาล หน่วยงานต่างๆ	กลุ่มริมวาง ต. บ้านกาด		
	- โรงพยาบาลสันป่าตอง	3,000 - 5,000	60 - 100
	- โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม	600 - 800	20 - 30
	- โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์ฯ	300 - 500	10 - 20
	- ศูนย์ชั่งตวงวัดฯ อ. สันป่าตอง	200 - 500	20 - 30
	- อื่นๆ (อ. หางดง อ. สันป่าตอง)		
3. ตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตจำหน่ายให้ร้านจำหน่ายผลผลิตสุภาพ หรือคนกลาง	- กลุ่มริมวาง: อ. สันป่าตอง **ปัจจุบันหยุดจำหน่ายชั่วคราว**	400 - 600	20 - 30
4. เกษตรกรผู้ผลิตจำหน่ายให้คนรวบรวมในชุมชน ¹	เกษตรกรผู้ผลิตจากแต่ละกลุ่ม 1. กลุ่มริมวาง 2. กลุ่มแม่ฮ่องใต้ 3. กลุ่มร้องซุด	100 - 200 ² (บาท/ครั้ง/ ครัวเรือน)	จำหน่ายทุกวัน หรือวันเว้นวัน ขึ้นกับปริมาณผัก

หมายเหตุ: ¹ การจำหน่ายผลผลิตผ่านคนกลาง ยังไม่ทราบจำนวนผู้บริโภคที่แน่นอนในการซื้อแต่ละครั้ง

² เกษตรกรรวบรวมผักทั่วไปจากในชุมชนเพื่อไปจำหน่ายต่อ รายได้คิดเฉพาะที่จำหน่ายผักปลอดสารพิษ

ในส่วนของกลุ่มเกษตรกรบ้านแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร้องชุด ต. แม่กะ อ. สันป่าตอง เนื่องจากจำนวนเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีจำนวนน้อยราย การจำหน่ายผลผลิตตั้งแต่ระยะแรกจนถึงสิ้นสุดโครงการจึงเป็นการจำหน่ายให้กับตัวแทนกลุ่ม กลุ่มละ 1 ราย ที่นำผลผลิตของตนเองไปจำหน่ายในตลาดชุมชนในระยะเวลาสั้นๆ (ตารางที่ 3.3) และบางส่วนก็จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในราคาเท่ากับผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป ทั้งนี้เกษตรกรสนใจอยากนำผลผลิตไปจำหน่ายตามหน่วยงานที่เกษตรกรคิดว่ามีศักยภาพในการซื้อ เช่น โรงพยาบาลลำพูน โรงเรียนขนาดใหญ่ในจังหวัดลำพูน เช่น โรงเรียนจักรคำคณาทร โรงเรียนสวนบุญอุปถัมภ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากจำนวนผลผลิตที่มีไม่หลากหลายพอ ประกอบกับเกษตรกรตัวแทนก็ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูแลแปลงผลิตของตนเอง เกษตรกรจึงยังไม่พร้อมที่จะนำไปจำหน่ายตรงตามหน่วยงานด้วยตนเอง

ชนิดผักที่เกษตรกรปลูกหมุนเวียน

ชนิดผักที่เกษตรกรปลูกหมุนเวียนเพื่อจำหน่าย ส่วนใหญ่เป็นพืชผักเศรษฐกิจที่ทางโครงการฯ ให้ข้อมูล ทั้งที่เป็นพืชผักหลักที่สามารถปลูกหมุนเวียนได้ตลอดปีและผักรองที่ปลูกได้ตามฤดูกาล รวมถึงผักพื้นบ้านที่สามารถจำหน่ายได้ราคาดี โดยสำหรับผักพื้นบ้านบางชนิดเกษตรกรปลูกร่วมในแปลงผลิตผักปลอดสารพิษ และบางชนิดที่เกษตรกรปลูกเป็นผักสวนครัวในบริเวณบ้าน หรือในสวน/ผักป่าที่เกษตรกรไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชก็สามารถนำไปจำหน่ายได้ด้วย ในการผลิต ระยะแรกเกษตรกรจะมีการวางแผนการผลิตร่วมกันเพื่อหลีกเลี่ยงการปลูกผักซ้ำกันมาก แต่ด้วยข้อจำกัดด้านความยากง่ายในการจัดการของผักแต่ละชนิด ความแตกต่างของราคาผัก ความพร้อมของเกษตรกรและการปรับเปลี่ยนตามความต้องการของตลาด เกษตรกรแต่ละรายจึงปลูกผักซ้ำกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง ซึ่งจากการรวบรวมชนิดผักที่เกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มนำไปจำหน่ายเป็นรายได้ทั้งหมด พบว่ามีมากกว่า 50 ชนิด จำแนกได้ตามประเภทผักเศรษฐกิจ ผักพื้นบ้าน/ผักป่า และ ผลไม้บางชนิด ได้แก่

ผักเศรษฐกิจ: กวางตุ้ง กะหล่ำดอก กะหล่ำปลี ขึ้นฉ่าย คื่นช่าย ตั้งโอ๋ แดงกวา ถั่วฝักยาว บล๊อคโคลี หอมแบ่ง ปวยเล้ง ผักกาดขาว ผักกาดเขียวปลี ผักกาดฮ่องเต้ ผักโขมจีน ผักชี ผักบุ้งจีน มะเขือเทศ มะเขือเปราะ มะเขือยาว มะระจีน สลัดแก้ว สลัดใบ หอมหัวใหญ่ กระเทียม

ผักพื้นบ้าน: กระเจี๊ยบเขียว กะเพรา ข่า ชะอม ชะพลู เหยียงดา ถั่วปี ถั่วลาย ถั่วอ้า ผักกาดจ้อน ผักกาดแก้ว ผักขี้หูด ผักโขมแดง ผักเจ้าหม่อม ผักบุ้งนา ผักปลัง ผักหวานบ้าน ยอดผักชาโยเต้ (มะระหวาน) ผักชาโยเต้ (มะเขือเครือ) มะนาว ถั่วแปบ กะเพรา โหระพา แมงลัก มะรุม มะระจีน ผักหนาม ตำลึง

ผลไม้: มะละกอ มะพร้าวอ่อน ขนุน มะม่วง ฝรั่ง

ราคาจำหน่าย

สำหรับราคาผลผลิตที่เกษตรกรจำหน่าย ในระยะแรก ถ้าเป็นการจำหน่ายในตลาดชุมชน หรือขายผ่านคนกลางในชุมชน เกษตรกรจำหน่ายในราคาใกล้เคียงหรือสูงกว่าราคาผลผลิตผักทั่วไปในตลาดชุมชนไม่มากนัก แต่ถ้าเกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายเองตามหน่วยงานต่างๆ เกษตรกรจะตั้งราคา โดยอิงราคาผลผลิตที่ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำหน่ายแก่ผู้บริโภคในเขตเมืองเชียงใหม่ ซึ่งจำหน่ายสูงกว่าการจำหน่ายในตลาดชุมชน (ตารางที่ 3.4) จากราคาที่เกษตรกรจำหน่ายได้ค่อนข้างสูงกว่ามากนี้ จึงทำให้เกษตรกรหลายรายสนใจนำผลผลิตไปจำหน่ายตามหน่วยงานมากขึ้น

ในการปรับเปลี่ยนราคาจำหน่าย จากการสอบถามเกษตรกร พบว่าถ้าเป็นการจำหน่ายให้กับคนกลางในท้องถิ่นหรือเกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายเองในตลาดชุมชน ราคาจำหน่ายจะยังคงอิงกับราคาผักทั่วไปในท้องตลาด แต่ในระยะหลังสำหรับกลุ่มริมทาง และกลุ่มแม่ฮ่องใต้ เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูงขึ้นกว่าเดิมบ้าง เนื่องจากการรับทราบของผู้ซื้อทั้งคนกลางที่รับซื้อและผู้บริโภคจำนวนหนึ่งว่าเป็นผลผลิตที่ผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรู ทำให้ผู้ซื้อส่วนหนึ่งเต็มใจจ่ายในราคาที่สูงขึ้น ส่วนเกษตรกรกลุ่มร่องขุด เกษตรกรยังจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาไม่แตกต่างจากเดิม เนื่องจากผลผลิตปลอดสารพิษยังมีจำนวนน้อย ในการจำหน่ายเกษตรกรตัวแทนยังจำหน่ายร่วมกับผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป (เพื่อความคุ้มทุน) แม้จะแยกส่วนการวางจำหน่าย แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคเท่าที่ควร ยังจำเป็นต้องมีการณรงค์ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคที่มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือต้องแยกจำหน่ายออกจากผักทั่วไปให้ชัดเจนเมื่อเกษตรกรมีผลผลิตมากขึ้น

ส่วนการจำหน่ายตรงตามหน่วยงานของกลุ่มริมทาง เกษตรกร ใช้วิธีกำหนดราคากลางของผักแต่ละชนิดร่วมกัน แล้วกำหนดให้เกษตรกรแต่ละรายจำหน่ายในราคาเท่ากันค่อนข้างคงที่ตลอดปีในแต่ละจุดจำหน่าย ซึ่งราคาผักแต่ละชนิดที่กลุ่มเกษตรกรกำหนด ดังแสดงในตารางที่ 3.5 ซึ่งจากตารางดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับราคาผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป ซึ่งเป็นราคาจำหน่าย ณ ตลาดเมืองใหม่ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ พบว่า ผักปลอดสารพิษของกลุ่มริมทางส่วนใหญ่มีราคาสูงกว่าผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปในตลาดเมืองใหม่ ซึ่งหลายชนิดจำหน่ายได้ในราคาสูงกว่า 1 เท่าตัว (100%) บางชนิดราคาแตกต่างกันไม่มาก มีเพียงบางชนิดที่จำหน่ายในราคาถูกกว่าที่ตลาดเมืองใหม่ เช่น บวบเหลี่ยม มะระขี้นก (ตารางที่ 3.5) อย่างไรก็ตามราคาผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปที่จำหน่าย ณ ตลาดเมืองใหม่ มักเคลื่อนไหวขึ้นลงตามฤดูกาล ราคาที่นำมาเปรียบเทียบกับในที่นี้ เป็นราคาจำหน่ายเพียงช่วงเวลาเดียว จึงอาจมีความแตกต่างกันมาก

ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบราคาจำหน่ายผักทั่วไป กับราคาผักปลอดสารพิษที่วางจำหน่าย ณ ตลาดชุมชน
ใกล้แหล่งผลิต และการจำหน่ายตามหน่วยงาน

ชนิดผัก	ราคาผักทั่วไปในตลาด ชุมชน (บาท/กก.)	ราคาผักปลอดสารพิษ	
		ในตลาดชุมชน	ตามหน่วยงาน
ผักบุ้ง	7-8	8-10	20
กวางตุ้ง	5-7	8-10	20
คะน้า	10	15	40
ผักโขมเขียว	-	20	30
ผักโขมแดง	-	30	50-60
มะเขือยาว	5	8-10	30
ถั่วฝักยาว	10- 12	12-15	30
มะเขือเปราะ	8-10	10-12	20-25
กระเจียวเขียว	10	8-10	25
แตงกวา	7-10	10-12	20-25
พริก	10-12	10-15	25
บร็อคโคลี่	15 -20	30	40 - 60
กะหล่ำดอก	15 -20	30	40

หมายเหตุ: ราคาผักทั่วไป เป็นราคาในเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2552 ซึ่งผักบางชนิดไม่พบจำหน่ายในตลาดขณะนั้น

ตารางที่ 3.5 เปรียบเทียบราคาผักปลอดสารพิษที่เกษตรกรขายตรงตามหน่วยงาน (ผู้บริโภคซื้อ) กับราคาผักทั่วไป

ชนิดพืชผัก	ราคาผักปลอดสารพิษ ของกลุ่ม เกษตรกร(แม่ข่าย) ¹ :บาท / กก.	ราคาผักใช้สารเคมี ณ ตลาด เมืองใหม่ ² :บาท / กก.	ส่วนต่างของราคา :บาท / กก. ⁽¹⁻²⁾
1. กะหล่ำปลี	20	10	10 (100%)
2. กะหล่ำดอก	40	20	20 (100%)
3. กวางตุ้ง	20	15	5 (33%)
4. ผักโขม	30	20	10 (50%)
5. เหียวปลี	20	15	5 (33%)
6. ขาวปลี	20	15	5 (33%)
7. ส่องเต้	20	20	0(0.0%)
8. ผักกาดขาว	20	15	5 (33%)
9. คื่นฉ่าย	35	70	-35* (-100%)
10. คะน้า	40	15	25 (160%)
11. คะน้าฮ่องกง	60	20	40 (200%)
12. บวบงู	20	20	0(0.0%)
13. ผักปลัง	30	20	10 (50%)
14. แตงกวา	20	10	10 (50%)
15. บวบหอม	-	25	0(0.0%)
16. ถั่วฝักยาว	30	30	0(0.0%)
17. บวบเหลี่ยม	20	25	-5* (-20%)
18. บร็อคโคลี่	50	50	0 (0%)
19. ปวยเล้ง	50	50	0 (0%)
20. ผักบุ้ง	30	25	5 (20%)
21. ผักชี	30	30	0 (0.0%)
22. สลัดครอส	30	10	20 (200%)
23. สลัดใบ	20-25	25	0 (0%)
24. มะระจีน	20	30	-10* (-50%)
25. มะเขือเปราะ	20	15	5 (33%)
26. มะเขือยาว	20 - 30	20	0-10(0-330%)
27. มะเขือเทศ	20	8	12 (150%)
28. สลัดแก้ว	40	15	25 (160%)
29. หอมแบ่ง	-	10	na
30. หว้าเห้	20	15	5 (33%)

หมายเหตุ: ราคาผักที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นราคาผัก ณ ตลาดเมืองใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็น ราคาช่วงเดือน

พฤศจิกายน 2552 – กุมภาพันธ์ 2553)

รายได้ ต้นทุน และผลตอบแทนจากการผลิต

ในการประเมินรายได้ ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตพืชผักปลอดสารพิษของเกษตรกร ได้ใช้วิธีประเมินเป็นรายเกษตรกร โดยรวมทุกชนิดผักที่ปลูกในแปลง เนื่องจากเกษตรกรแต่ละรายมีการปลูกผักหลากหลายชนิดปลูกหมุนเวียนสลับแปลงต่อเนื่องกันตลอดปี (การประเมินเป็นรายชนิดผักทำได้ยากและมีโอกาสที่ข้อมูลคลาดเคลื่อนมาก) การประเมินจึงได้ใช้ข้อมูลจากการจดบันทึกของเกษตรกรโดยเลือกเพียงบางราย ที่ได้เริ่มการผลิตตั้งแต่ระยะแรกเริ่ม โครงการต่อเนื่องจนสิ้นสุดโครงการ และมีการบันทึกรายรับและรายจ่ายต่างๆ เป็นรายวันสม่ำเสมอ นำมาวิเคราะห์สรุปเป็นตัวอย่าง รวมทั้งการสัมภาษณ์เพิ่มเติมด้านการใช้แรงงานครอบครัวและข้อมูลอื่นๆ ที่ไม่สมบูรณ์

ในการประเมินรายได้ทั้งหมด คำนวณเฉพาะรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรเท่านั้น ไม่รวมในส่วนที่เกษตรกรนำไปบริโภคในครัวเรือน ทำเป็นเมล็ดพันธุ์ หรือแจกจ่าย ส่วนต้นทุนการผลิต คำนวณเฉพาะต้นทุนผันแปร โดยจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรใช้จ่ายไปจริงในการซื้อวัสดุปัจจัยต่างๆ เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมี น้ำมันเชื้อเพลิง/ไฟฟ้า ถูบบรรจุผัก ค่าแรงงานจ้างบางครัวเรือน และค่าวัสดุอื่นๆ เช่น ถาดเพาะเมล็ดพันธุ์ผัก อุปกรณ์ป้องกันกำจัดโรค/แมลง ไม้ค้ำ พลาสติกคลุมแปลง แสลง อุปกรณ์ในการให้น้ำ เป็นต้น ซึ่งวัสดุเหล่านี้บางชนิดมีอายุการใช้งานมากกว่า 1 ปี ในการคำนวณก็จะคิดอายุการใช้งานและประเมินเป็นต้นทุนต่อ 1 ปี และ 2) ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด ซึ่งในที่นี้จะคิดเฉพาะค่าแรงงานครอบครัว ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรไม่ได้จ่ายจริง แต่เป็นค่าเสียโอกาสที่คิดให้กับแรงงานครอบครัวตามจำนวนแรงงานที่ใช้ในการจัดการดูแลแปลงผลิตและการจำหน่ายผลผลิตผัก วิธีการคำนวณ จะใช้การประเมินจากจำนวนแรงงานครัวเรือนที่เกษตรกรใช้ในการผลิตและจำหน่าย คูณด้วยจำนวนชั่วโมงที่เกษตรกรทำงานต่อวัน คูณจำนวนวันที่เกษตรกรทำในรอบเดือน คูณด้วยจำนวนเดือนที่เกษตรกรทำการผลิต หรือจำนวนวันที่เกษตรกรทำงานทั้งหมดในช่วงที่ผ่านมา (แยกเป็นการผลิตและจำหน่าย) จากค่าทั้งหมดหารด้วย 8 ชั่วโมง ได้ค่าหน่วยเป็นวันงาน แล้วคูณด้วยอัตราค่าจ้างในท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้ใช้อัตรา 160 บาท/วัน : $[จำนวนวันงาน = (จำนวนคนทำงาน \times จำนวนชั่วโมงทำงานต่อวัน \times จำนวนวันที่ทำงานในรอบเดือน \times จำนวนเดือนที่ผลิต)/8]$

ในการวิเคราะห์ผลตอบแทน จะวิเคราะห์ผลคือ

- 1) ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด (บาท/ไร่/ปี) = รายได้ทั้งหมด - ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด
- 2) ผลตอบแทนสุทธิ หรือ กำไรสุทธิ = รายได้ทั้งหมด - ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด - ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด (ค่าเสียโอกาสแรงงานครอบครัว)
- 3) ผลตอบแทนต่อแรงงาน (บาท/วันงาน) = $(รายได้ทั้งหมด - ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ไม่รวมค่าแรงงาน) / จำนวนวันงานทั้งหมด$

ซึ่งผลตอบแทนต่อแรงงาน (บาท/วันงาน) นี้สามารถนำไปเปรียบเทียบกับค่าจ้างแรงงานในท้องถิ่นว่าผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับจากการผลิตคุ้มค่าหรือไม่ถ้าเปรียบเทียบกับค่าจ้างทั่วไป เป็นต้น

ตารางที่ 3.6 เป็นผลการวิเคราะห์ของเกษตรกรกลุ่มริมวง 5 ครัวเรือนที่มีการปลูกพืชผักหมุนเวียนต่อเนื่องกัน ทั้งนี้เกษตรกรเริ่มต้นการผลิตไม่พร้อมกัน ขนาดพื้นที่การผลิตก็แตกต่างกัน (0.5 – 1.25 ไร่) รวมทั้งความเข้มข้นในการใช้ที่ดินในรอบการผลิตก็แตกต่างกัน โดยเกษตรกรเริ่มผลิตในเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน พ.ศ. 2552 และโครงการได้เก็บข้อมูลจนถึงเดือนมีนาคม 2553 รวมมากที่สุดคือ 11 เดือน จากข้อมูลการผลิตที่ได้ของแต่ละครัวเรือน ได้ปรับเป็นระยะเวลาการผลิต 1 ปี ต่อพื้นที่การผลิต 1 ไร่ จากผลที่ได้ พบว่าเกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผักแตกต่างกัน สาเหตุหลักจากชนิดของผักที่เกษตรกรเลือกปลูก และราคาจำหน่ายที่แตกต่างกันตามแหล่งจำหน่ายและชนิดผัก รวมทั้งผลจากภาวะแวดล้อมและความตั้งใจ/การให้ความสำคัญในการผลิตและการจัดการของเกษตรกรที่แตกต่างกันทำให้ได้ผลผลิตต่างกัน (บางรายผลิตหมุนเวียนต่อเนื่องเต็มพื้นที่โดยไม่มีการปล่อยพื้นที่ว่าง ขณะที่บางรายลดพื้นที่ปลูกในบางช่วง บางรายประสบปัญหาผลผลิตไม่ดีในบางแปลง บางช่วงการผลิต)

จากเกษตรกรทั้ง 5 ราย พบว่าเกษตรกรรายที่ 1 และรายที่ 2 (F1 และ F2) ซึ่งผลิตผักหมุนเวียนทั้งปีสามารถผลิตผักจำหน่ายได้รายได้รวมมากกว่า 1 แสนบาท/ไร่/ปี ใกล้เคียงกับเกษตรกรรายที่ 3 (F3) ที่จำหน่ายผักได้กว่า 9.3 หมื่นบาท/ไร่/ปี ส่วนเกษตรกรรายที่ 4 และ 5 (F4 และ F5) จำหน่ายผักได้รายได้น้อยกว่า คือเท่ากับ 46,624 และ 62,195 บาท/ไร่/ปี โดยมีต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสด ระหว่าง 6,424 – 18,338 บาท/ไร่/ปี จากรายได้ทั้งหมดเมื่อหักต้นทุนเงินสด พบว่า เกษตรกรทั้ง 5 รายนี้ มีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดแตกต่างกันระหว่าง 40,200 – 91,311 บาท/ไร่/ปี หรือถ้าคิดเฉลี่ยของทั้ง 5 ราย ก็จะเท่ากับ 69,288 บาท/ไร่/ปี และเมื่อหักค่าแรงงานครอบครัวซึ่งไม่ได้เป็นค่าใช้จ่ายจริง แต่เป็นค่าเสียโอกาสที่คิดให้กับแรงงานครอบครัวตามจำนวนแรงงานที่ใช้ในการจัดการดูแลแปลงผลิตและการจำหน่ายผลผลิตผักแล้ว พบว่าเกษตรกรมีกำไรสุทธิจากการผลิตผักแตกต่างกัน โดยเกษตรกรรายที่มีผลตอบแทนสุทธิสูงที่สุด คือ ประมาณ 51,000 บาท/ไร่/ปี และน้อยที่สุดคือ ประมาณ 16,200 บาท/ไร่/ปี และเมื่อคำนวณผลตอบแทนต่อแรงงาน พบว่า มีผลตอบแทนต่อแรงงานอยู่ระหว่าง 268 – 362 บาท/วันงาน ซึ่งสูงกว่าค่าจ้างโดยเฉลี่ยในพื้นที่ที่อยู่ประมาณ 150 – 180 บาท/วันงาน ดังนั้นจะเห็นว่าแม้ในเกษตรกรที่มีรายได้รวมจากการผลิตผักไม่มากนัก แต่เมื่อคิดผลตอบแทนแล้ว ก็ยังให้ผลตอบแทนต่อวันทำงานที่สูงกว่าการไปรับจ้างทั่วไป

สำหรับรายละเอียด การผลิตและการจำหน่ายผักของเกษตรกรทั้ง 5 รายนี้ เกษตรกรรายที่ 1 และ 2 (F1 และ F2) ซึ่งเป็นเกษตรกรแกนนำที่สำคัญของกลุ่มจะทำการผลิตผักเต็มพื้นที่ต่อเนื่องตลอดตั้งแต่เริ่มการผลิต โดยมีชนิดผักประมาณ 20 ชนิด ส่วนใหญ่จะเน้นเป็นชนิดผักเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคต้องการ จำหน่ายได้ราคาดี เช่น ถั่วลันเตา แตงกวา ถั่วฝักยาว คื่นช่าย กวางตุ้ง ผักบุ้ง มะเขือม่วง มะเขือยาว และผักตระกูลกะหล่ำ ในฤดูหนาว รวมถึงผักพื้นบ้านบางชนิดด้วย ในการจำหน่าย เนื่องจากเกษตรกรเป็นผู้ริเริ่มการไปจำหน่ายตามหน่วยงานเป็นรายแรกๆ และจำหน่ายต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้จำหน่ายผักได้รายได้รวมค่อนข้างสูง ส่วนเกษตรกรรายที่ 3 (F3) ระยะแรกเกษตรกรปลูกผักไม่เต็มพื้นที่ มีปล่อยพื้นที่ว่างบ้างในบางแปลง ในการจำหน่ายผลผลิตระยะแรกเกษตรกรฝากผลผลิตส่วนหนึ่งไปกับตัวแทนเกษตรกรที่ไปจำหน่ายตามหน่วยงาน และจำหน่ายผลผลิตอีกส่วนหนึ่งให้กับคนรวบรวมในท้องถิ่น ทำให้ยังไม่ได้ราคาและรายได้ดี

นัก ต่อมาเมื่อเกษตรกรได้ไปร่วมจำหน่ายผลผลิตเองโดยตรง สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูง เกษตรกรจึงให้ความสนใจในการจัดการแปลงผักเพิ่มขึ้นมากขึ้น เพิ่มชนิดผักตามที่ตลาดต้องการ มีการ ผสานผักพื้นเมืองที่เป็นที่นิยมปลูกในแปลงหมุนเวียนต่อเนื่อง (รวมชนิดผักที่ปลูกหมุนเวียนทั้งปีประมาณ 30 ชนิด) ทำให้จำหน่ายมีรายได้มากขึ้น ส่วนเกษตรกรรายที่ 4 และ 5 (F4 และ F5) ระยะแรกที่เข้าร่วม โครงการ เกษตรกรเลือกปลูกผักเศรษฐกิจบางชนิดที่ดูแลง่าย เช่น กวางตุ้ง ผักโขม คะน้า อ่องเต้ แดงกวา ร่วมกับผักพื้นบ้านต่างๆ เช่น ชะอม ผักหวาน ผักเชียงดา ที่เกษตรกรปลูกในแปลงอยู่แล้ว การจำหน่าย ส่วน หนึ่งจำหน่ายให้กับคนรวบรวมในท้องถิ่น อีกส่วนฝากตัวแทนเกษตรกรจำหน่ายตามหน่วยงาน ทำให้ยัง ไม่ได้ราคาและรายได้ดีนัก ต่อมาระยะหลังเมื่อเกษตรกรได้ร่วมไปจำหน่ายผักเองตามหน่วยงาน ประกอบ กับการจำหน่ายผักในตลาดท้องถิ่นเริ่มมีการตอบรับมากขึ้น เกษตรกรจึงให้ความสำคัญกับการผลิตผักมาก ขึ้น และสำหรับเกษตรกรสมาชิกผู้ปลูกผักรายอื่นๆในกลุ่มที่มีได้นำผลการผลิตมาเสนอในที่นี้ บางรายยังทำ การผลิตไม่เต็มแปลง บางรายก็ผลิตไม่สม่ำเสมอต่อเนื่อง ทำให้มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ ซึ่งในระยะหลังเกษตรกร

ตารางที่ 3.6 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกรกลุ่มริมวางบางราย ในรอบ 1 ปี

หน่วย: บาท/ไร่/ปี

เกษตรกรรายที่	F1	F2	F3	F4	F5	เฉลี่ย
พื้นที่ปลูกจริง (ไร่)	1.25	0.75	0.75	0.5	0.5	-
ระยะเวลาปลูก (เดือน)	11	10	10	10	9	-
แรงงานเกษตรกรในครัวเรือน (คน)	2	2	2	1	2	-
(1) รายได้รวม (บาท)	109,650.24	102,234.67	92,752.00	46,624.00	62,195.00	82,691.18
(2) ต้นทุนเงินสด	18,338.88	15,109.67	15,974.68	6,424.03	11,169.00	13,403.25
เมล็ดพันธุ์	3,033.60	2,153.33	2,693.33	1,560.00	2,040.00	2,296.05
ปุ๋ยคอก	4,819.20	2,346.67	1,600.00	1,770.67	330.00	2,173.31
ปุ๋ยเคมี	1,833.60	1,052.00	1,301.33	240.00	720.00	1,029.39
น้ำมันเชื้อเพลิง	3,768.00	2,400.00	3,200.00	360.00	2,580.00	2,461.60
ถุงบรรจุ	2,311.68	2,618.67	2,330.02	386.67	369.00	1,603.21
อื่นๆ	1,972.80	4,539.00	4,850.00	2,106.70	2,790.00	3,251.70
ค่าแรงงานจ้าง	600.00	-	-	-	2,340.00	588.00
(3) ค่าแรงงานครอบครัว: ไม่สด	40,320.00	38,400.00	38,240.00	24,000.00	29,440.00	34,080.00
(4) ต้นทุนทั้งหมด (2) + (3)	58,658.88	3,509.67	54,214.68	30,424.03	40,609.00	47,483.25
(5) รายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงิน สด (1) – (2)	91,311.36	87,125.00	76,777.32	40,199.97	51,026.00	69,287.93
(6) กำไรสุทธิ (1) – (4)	50,991.36	48,725.00	38,537.32	16,199.97	21,586.00	35,207.93
(7) ผลตอบแทนต่อแรงงาน (บาท/วันงาน)	362.35	363.02	321.24	268.00	277.3	318.39

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการจดบันทึกของเกษตรกร ซึ่งบันทึกเฉพาะที่จำหน่ายไม่รวมส่วนที่บริโภค

หมายเหตุ: พื้นที่ปลูกปรับเป็น 1 ไร่ ระยะเวลาปลูก 1 ปี

ตารางที่ 3.7 เป็นผลการวิเคราะห์ของเกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ จำนวน 2 ครัวเรือนที่มีการปลูกพืชผักปลอดสารพิษหมุนเวียนต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มโครงการ โดยเกษตรกรรายที่ 1 (F1) นอกจากผลิตผักเองแล้ว เกษตรกรยังรับผักจากสมาชิก (F2) ไปจำหน่ายด้วย ผลผลิตส่วนใหญ่นำไปจำหน่าย ณ ตลาดชุมชนใน อ. เมือง จ. ลำพูน ในราคาที่สูงกว่าผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปไม่มากนัก มีบางช่วงในฤดูหนาวที่ผลผลิตมีมาก เกษตรกรได้ฝากผลผลิตมาจำหน่ายที่ตลาดนัด “เกษตรปลอดพิษอาหารปลอดภัย” ณ สถานีวิจัยเกษตรเขตชลประทาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้จำหน่ายได้ราคาสูง ในการผลิตด้วยสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม มีลักษณะเป็นแปลงขนาดใหญ่และมีร่องน้ำด้านข้างทำให้เกษตรกรสามารถผลิตผักได้ดีต่อเนื่องตลอดปี (มีผลผลิตเสียหายบ้างจากน้ำท่วม กล้าผักเสียหายในช่วงฤดูฝน) ทั้งนี้เกษตรกรทั้ง 2 ราย จะเลือกปลูกผักไม่มากนักในแต่ละรอบ แต่จะเน้นวางแผนการผลิตให้มีผลผลิตออกต่อเนื่อง สามารถหมุนเวียนเก็บไปจำหน่ายได้ทุกวัน รวมทั้งเลือกชนิดผักที่เป็นที่ต้องการของตลาด สามารถจำหน่ายได้ในราคาค่อนข้างดี (แตงกวา หอมแบ่ง ผักชี ถั่วฝักยาว ตะกั่วปลาในฤดูหนาว เป็นต้น) รายได้จากการจำหน่ายผักปลอดสารพิษของเกษตรกรทั้ง 2 รายจึงอยู่ในระดับค่อนข้างดี คือ ระหว่าง 80, 404 – 94, 238 บาท/ไร่ เมื่อหักต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด และต้นทุนค่าแรงงานครอบครัว แล้วเกษตรกรรายที่ 1 จึงมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด และผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 71,264 และ 28,864 บาท/ไร่/ปี ตามลำดับ ส่วนเกษตรกรรายที่ 2 มีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด และผลตอบแทนสุทธิ เท่ากับ 62,381 และ 26,541 บาท/ไร่/ปี ตามลำดับ ต่ำกว่าเกษตรกร รายที่ 1 ไม่มากนัก แต่เมื่อคำนวณผลตอบแทนต่อแรงงาน พบว่าเกษตรกรรายที่ 2 มีผลตอบแทนต่อแรงงานสูงกว่าเกษตรกรรายที่ 1 เล็กน้อยคือเท่ากับ 278 และ 269 บาท/วันงาน ตามลำดับ ต่างกันตามจำนวนการทำงานของแรงงานครอบครัว แต่ก็สูงกว่าอัตราค่าจ้างในท้องถิ่น ในทั้ง 2 ราย

ส่วนเกษตรกรกลุ่มร่องขุด เกษตรกรยังได้ผลตอบแทนจากการผลิตไม่มากนักในปีแรก เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตไม่ดีในบางช่วง ไม่มีแหล่งน้ำผิวดิน ต้องสูบน้ำใช้ เกษตรกรบางรายปลูกผักเป็นบางช่วง รวมทั้งในระยะแรกๆ ที่เกษตรกรมีการวางแผนการผลิตไม่มากนัก มีการผลิตผักน้อยชนิด และผลิตพร้อมกันปริมาณมาก บางครั้งจึงต้องจำหน่ายผลผลิตให้คนกลางในราคาเท่ากับผักทั่วไป รวมทั้งบางครั้ง โครงการฯ ต้องช่วยนำผลผลิตมาจำหน่ายในตัวเมืองเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้คุ้มทุน เมื่อประเมินผลตอบแทนของกลุ่มนี้จึงพบว่ายังไม่ดีนัก จึงไม่นำเสนอผลในที่นี้ (เกษตรกรผลิตไม่เต็มที่ ความสมบูรณ์ของข้อมูลไม่ดีพอ)

จากรายได้และผลตอบแทนจากการผลิตผักปลอดสารพิษที่คำนวณและนำเสนอข้างต้น เป็นเพียงผลตอบแทนของเกษตรกรตัวอย่างเพียงบางรายเท่านั้น ซึ่งได้เลือกมาเฉพาะรายที่มีการบันทึกข้อมูลค่อนข้างสมบูรณ์ มีการผลิตอย่างต่อเนื่องและระยะเวลาการผลิตนานพอ คือ เริ่มตั้งแต่เริ่มเข้าร่วมโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ ซึ่งจะพบว่ามีผลตอบแทนผันแปรแตกต่างกันตามปัจจัยสำคัญคือชนิดผักที่ปลูก วิธีการจำหน่าย รวมทั้งการวางแผนการผลิตของเกษตรกรด้วย ในส่วนของสมาชิกรายอื่นๆ ที่ร่วมโครงการ ผลจากการสอบ

ถ่ม พบว่า เกษตรกรประมาณรายได้จากการจำหน่ายผักแตกต่างกันระหว่าง 30,000 – 50,000 บาท และมีผลตอบแทนที่เป็นเงินสดประมาณ 10,000 – 30,000 บาท ซึ่งเกษตรกรเหล่านี้ก็พอใจที่มีรายได้เสริม

ตารางที่ 3.7 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ในรอบ 1 ปี

หน่วย: บาท/ไร่/ปี

เกษตรกรรายที่	F1	F2	ค่าเฉลี่ย
พื้นที่ปลูกจริง (ไร่)	1	0.5	
ระยะเวลาปลูกจริง	11	9	
แรงงานเกษตรในครัวเรือน (คน)	2	2	
(1) รายได้รวม	94,238.55	80,404.57	87,321.56
(2) ต้นทุนผันแปรเงินสด	22,974.55	18,022.85	20,498.70
เมล็ดพันธุ์	4,370.91	4,685.71	4,528.31
ปุ๋ยคอก/ ปุ๋ยเคมี	5,327.27	7,931.43	6,629.35
น้ำมัน	3,461.82	1,645.71	2,553.77
อื่นๆ	4,643.64	3,760.00	4,201.82
ค่าแรงงานจ้าง	5,170.91	-	2,585.46
(3) ค่าแรงงานครอบครัว:ไม่เป็นเงินสด	42,400.00	35,840.00	39,120.00
(4) ต้นทุนทั้งหมด 2) + 3)	65,374.55	53,862.85	59,618.70
(5) รายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสด (1) – (2)	71,264.00	62,381.72	66,822.86
(6) กำไรสุทธิ (1) – (4)	28,864.00	26,541.72	27,702.86
(7) ผลตอบแทนต่อแรงงาน	268.92	278.49	273.71

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการจดบันทึกของเกษตรกร ซึ่งบันทึกเฉพาะที่จำหน่ายไม่รวมส่วนที่ไว้บริโภค

หมายเหตุ: พื้นที่ปลูกปรับเป็น 1 ไร่ ระยะเวลาปลูก 1 ปี

3.1.5 การรณรงค์ และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น

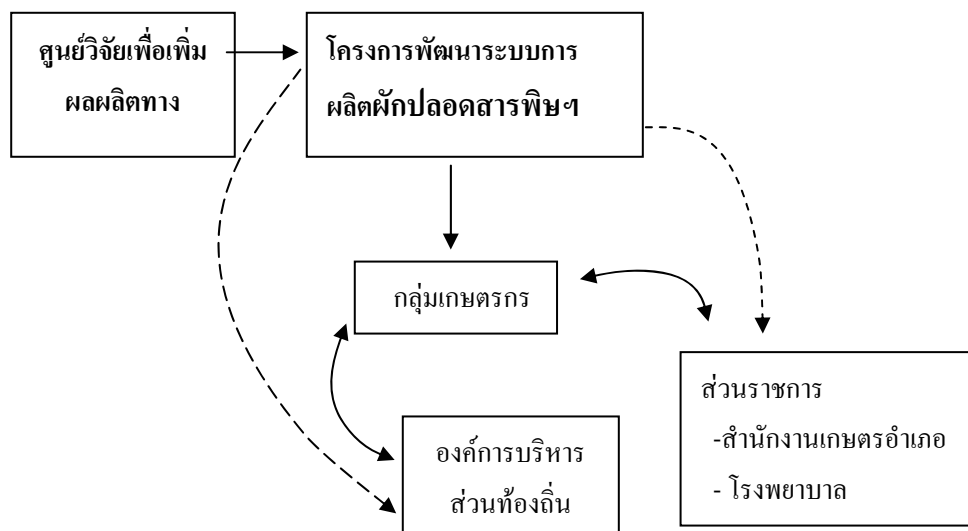
กิจกรรมการรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภค ส่วนใหญ่ทำในลักษณะร่วมกับการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร โดยโครงการฯ ได้จัดทำ แผ่นพับ แผ่นปลิวขนาดเล็ก และโปสเตอร์ขนาดต่างๆ ตามความเหมาะสมกับสถานที่จำหน่าย (ตัวอย่างเอกสารตามภาคผนวก) ซึ่งข้อมูลที่มีทั้งการแนะนำกลุ่มเกษตรกร วิธีการผลิตผักของกลุ่มเกษตรกร ข้อมูลด้านคุณค่าผัก และการใช้ประโยชน์จากผัก เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้เกษตรกรจะนำไปเป็นข้อมูลแก่ผู้บริโภคร่วมกับการจำหน่ายทุกครั้ง ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจและความมั่นใจแก่ผู้บริโภคในการเลือกซื้อผักมากขึ้น

นอกจากการรณรงค์ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคข้างต้น ในการดำเนินกิจกรรม โครงการฯ ยังได้ ประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) และส่วนงานอื่นๆ ในการ ดำเนินกิจกรรมบางส่วนร่วมกัน ได้แก่

1. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ร่วมเข้าประชุมวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม เกษตรกรและทางโครงการฯ บาง อบต. มีการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ให้กับกลุ่มเกษตรกร มีการจัดประชุม ต่อเนื่อง จัดกิจกรรมรณรงค์ร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันทาง อบต. แม่วางได้ให้ความสนใจในการสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจ ในหลายด้าน ซึ่งทางโครงการฯ พร้อมทั้งจะให้การสนับสนุนการถ่ายโอนงานเข้าองค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องต่อไป

2. ส่วนราชการอื่นๆ ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอ ร่วมดำเนินงานจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร รณรงค์ให้ ความรู้กับประชาชนทั่วไปด้านอาหารปลอดภัย โรงเรียน และโรงพยาบาลให้ความรู้ด้านผลกระทบจาก สารเคมีต่อสุขภาพ การตรวจสอบสารเคมีในเลือด รวมทั้งให้การสนับสนุนด้านการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร

3. ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหน่วยงาน ดันสังกัดของนักวิจัยประจำโครงการ สนับสนุนองค์ความรู้ด้าน เทคโนโลยีการผลิต ส่งเสริมพัฒนาและ เพิ่มขีดความสามารถในการผลิตและการจัดการตลาดผักปลอดสารพิษ แก่เกษตรกร รณรงค์เพื่อสร้างความรู้ และความเข้าใจให้กับผู้ผลิตและ ทำหน้าที่เชื่อมโยงการทำงานร่วมกับกับองค์กรส่วนท้องถิ่น และส่วน ราชการเข้ามาช่วยสนับสนุนการทำงานของของกลุ่มเกษตรกรร่วมกับโครงการ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรเกิดเข้มแข็ง (ภาพที่ 3.1)

ภาพที่ 3.1 การเชื่อมโยงของโครงการฯ กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานส่วนราชการ

การดำเนินการ ในระยะแรกได้มีการประสานงานกับสำนักงานเกษตรอำเภอสันป่าตอง องค์การ บริหารส่วนตำบลแม่กะ อ. สันป่าตอง และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกาด อ. แม่วาง ในการ ประสานงานฝึกอบรมเกษตรกร (กลุ่มงานที่ 1) ซึ่งหน่วยงานข้างต้นได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีการส่ง

ตัวแทนมาร่วมฝึกอบรม ณ สถานีวิจัยเกษตรเขตชลประทานร่วมกับเกษตรกรในระหว่างการทำฝึกอบรม รวมทั้งการส่งตัวแทนร่วมประชุมในพื้นที่เกษตรกรในแต่ละครั้งด้วย

สำหรับส่วนราชการอื่นๆ ได้มีการประสานงานกับโรงพยาบาล และโรงเรียนในอำเภอสันป่าตอง และอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายตามรายละเอียดในหัวข้อ 3.1.1 นอกจากนี้ในส่วนของการสนับสนุนด้านการผลิต ได้ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นบ้านกาด ต. บ้านกาด อ. แม่ว้าง จ. เชียงใหม่ในการสนับสนุนการจัดทำตรารับรองผลผลิตให้กับกลุ่มผู้ผลิตในนาม “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลอดสารพิษแม่ว้าง” เพื่อให้เกษตรกรใช้เป็นเครื่องหมายรับรองกระบวนการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภค และเพื่อเป็นการขยายโอกาสในการหาช่องทางการจำหน่ายอื่นๆ ด้วย

ในการจัดงานรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับผู้บริโภค โครงการฯ ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ว้าง และหน่วยงานอื่นในอำเภอแม่ว้าง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ว้าง โรงพยาบาลแม่ว้าง ได้จัดงานวัน “วันผักปลอดสารพิษบ้านกาด ครั้งที่ 1” ในวันอาทิตย์ที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2553 ณ บริเวณสำนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ใกล้กับตลาดชุมชนแม่ว้างขึ้น เพื่อรณรงค์สร้างความเข้าใจให้กับผู้บริโภคในชุมชน โดยกิจกรรมในงานประกอบด้วย

- การจัดนิทรรศการให้ความรู้: ด้านการผลิตผักปลอดสารพิษ โรคแมลงศัตรูพืช การจัดการดิน
- กิจกรรมสาธิต: การทำน้ำขำกลัองงอก การทำน้ำผักคุณภาพ
- การเสวนาเรื่อง “สถานการณ์ผักปลอดสารพิษในปัจจุบัน”
- การบริการตรวจสอบสารพิษตกค้างในเลือด โดยโรงพยาบาลแม่ว้าง
- การแข่งขันทำอาหาร: แกงแค
- กิจกรรมการจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก

ในงานดังกล่าวมีผู้ร่วมกิจกรรมประมาณ 300 คน ซึ่งเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษจากกลุ่มแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร้องขุด ก็ได้ร่วมกิจกรรมด้วย รวมทั้งผู้บริโภคที่สัญจรผ่านไปมาก็ได้แวะร่วมกิจกรรมจับจ่ายซื้อผลผลิต

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความพึงพอใจของเกษตรกร

ในการประเมินถึงความสำเร็จและความพึงพอใจของเกษตรกรที่ร่วมโครงการ ประเมินจากจำนวนผู้เข้าร่วมกระบวนการผลิตและทำการผลิตอย่างต่อเนื่อง ส่วนความพึงพอใจประเมินจากการสอบถามเกษตรกรในการประชุมกลุ่มในพื้นที่ และจากการพูดคุยสอบถามอย่างไม่เป็นทางการ สำหรับเกษตรกรในกลุ่มริมวาง ถ้าประเมินจากจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ความต่อเนื่องในการผลิต การจำหน่ายผลผลิตและรายได้การขยายตัวของจำนวนผู้ผลิตที่มีความสนใจมากขึ้น รวมถึงความสนใจและการเข้าถึงอาหารปลอดภัยของผู้บริโภค โครงการฯ ประเมินว่าประสบความสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง ในส่วนของเกษตรกร ส่วนใหญ่พอใจกับผลผลิตและรายได้ที่ได้จากการปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี

โดยเฉพาะการนำผลผลิตไปจำหน่ายตามหน่วยงาน เกษตรกรพอใจกับรายได้ที่ได้รับ พอใจที่มีอาหารปลอดภัยบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งเกษตรกรยังมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการผลิตอาหารที่ปลอดภัยให้กับผู้บริโภคในชุมชนและผู้บริโภคตามหน่วยงานซึ่งบางคนต้องการอาหารปลอดภัยแต่ไม่สามารถหาซื้อได้ง่าย ซึ่งผลความสำเร็จนี้มาจากปัจจัยสำคัญ คือ ความเข้มแข็งและความตั้งใจจริงในการปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะประธานและแกนนำกลุ่มบางคน ที่เริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งการผลิตและการตลาดอย่างจริงจังเป็นตัวอย่างแก่สมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อเรียนรู้ด้วยตนเองจริง เช่น กรณีการจำหน่ายผลผลิตตามจุดจำหน่ายต่างๆ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้สมาชิกบางคนที่ยังไม่มีความมั่นใจในระบบการผลิตใหม่นี้ เริ่มมีความมั่นใจและหันมาให้ความสนใจทำการผลิตมากขึ้น

สำหรับเกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร้องขุด จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการมีเพียง 2 - 3 รายต่อกลุ่ม ผลจากการประชุมกลุ่มสมาชิกในทั้ง 2 พื้นที่ เพื่อประเมินผลพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่กังวลเรื่องของการจำหน่ายผลผลิต (ที่ต้องการจำหน่ายได้ในราคาที่สูง) ยังไม่กล้าปรับเปลี่ยนเนื่องจากกลัวผลิตแล้วได้ผลผลิตลดลงแล้วยังจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาไม่ดี เกษตรกรต้องการให้ทางโครงการฯ หรือมีหน่วยงานรับประกันเรื่องการรับซื้อผลผลิตในราคาประกัน จึงจะเริ่มการผลิต รวมทั้งต้องการให้มีการสนับสนุนเงินทุนในการทำการผลิตด้วย ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมฯ ทางโครงการฯ ได้มีการประชุมชี้แจงแก่สมาชิกที่เข้ารับการฝึกอบรมถึงวิธีการดำเนินการทั้งในด้านการผลิตและการตลาดที่จะทำในรูปแบบการทำการกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการผลิตจนถึงการจำหน่าย ไม่ได้ทำในลักษณะการส่งเสริมการผลิตแล้วรับซื้อผลผลิต ซึ่งเกษตรกรก็รับทราบ แต่ในการปฏิบัติจริง เกษตรกรส่วนใหญ่ยังติดขัดกับรูปแบบการผลิตที่ผลิตผักเชิงเดี่ยว มีการใช้สารเคมีป้องกันศัตรูพืช และมีคนกลางรับซื้อผลผลิตถึงพื้นที่ ทำให้เกษตรกรไม่กล้าลงมือปฏิบัติจริงในการปรับเปลี่ยนการผลิต มีเพียง 2 - 3 รายในแต่ละกลุ่ม ที่มีความตั้งใจจริงในการเลิกการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจึงได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนการผลิต ซึ่งจากจำนวนเกษตรกรที่มีน้อยรายและเกษตรกรกลุ่มนี้ก็ไม่พร้อมที่จะทำการกิจกรรมการตลาดในหลากหลายรูปแบบ (เช่น การจำหน่ายตรงตามหน่วยงานซึ่งสามารถจำหน่ายได้ราคาดีและมีแหล่งจำหน่ายที่ที่คาดหวัง เช่น โรงพยาบาล โรงเรียนขนาดใหญ่ ไม่ไกลจากแหล่งผลิต) การจำหน่ายผลผลิตจึงยังจำหน่ายในตลาดชุมชนเพียงอย่างเดียว ในราคาที่สูงกว่าราคาผักทั่วไปไม่มาก ผลที่ได้ในระยะแรกจึงไม่สนใจให้เกษตรกรรายอื่นสนใจร่วมกระบวนการเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม สำหรับเกษตรกรที่ร่วมกระบวนการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้ว ผลการสอบถาม พบว่า เกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ พึงพอใจกับผลตอบแทนที่ได้รับรวมทั้งการตอบรับจากผู้บริโภคที่มีมากขึ้นในระยะหลัง ส่วนเกษตรกรกลุ่มร้องขุด ที่ยังได้ผลตอบแทนจากการผลิตไม่ดีนักในปีแรก เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตไม่ดีในช่วงด้วย รวมทั้งจากราคาจำหน่ายที่จำหน่ายได้ไม่ค่อยต่างจากผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป ถ้าประเมินในด้านผลตอบแทนเกษตรกรยอมรับว่ายังไม่พอใจนัก แต่เกษตรกร 2 รายก็กล่าวว่า ยังจะทำต่อไปเพราะต้องการลดการใช้สารเคมีแต่จะต้องหาวิธีให้ได้ผลผลิตที่ดี และอยากจำหน่ายผลผลิตให้ได้ราคาดีขึ้น โดยอาจต้องมีการเพิ่มกิจกรรม

การตลาดแบบจำหน่ายตรง (มีบางช่วงที่โครงการฯ นำผลผลิตจำหน่ายให้ในเมืองเชียงใหม่ ในราคาที่สูงขึ้น สร้างความพึงพอใจแก่เกษตรกร)

จากการดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตทั้ง 3 กลุ่มนี้ จนปัจจุบันแม้สิ้นสุดโครงการแล้ว แต่นักวิจัยยังมีการติดต่อประสานงาน และให้คำแนะนำแก่กลุ่มเกษตรกร โดยที่เกษตรกรก็ยังดำเนินการผลิตต่อไป

3.2 การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของผู้บริโภค

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งในการสำรวจพฤติกรรมการบริโภค ความรู้ความเข้าใจ และความสนใจต่อการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกรที่ร่วมโครงการฯ รวมทั้งเป็นข้อมูลต่อการศึกษาในการวางแผนจัดการด้านการตลาดในโอกาสต่อไป หรือต่อหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การสำรวจข้อมูลทำโดยใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลผู้บริโภคในพื้นที่เป้าหมาย 2 กลุ่ม 1) กลุ่มผู้บริโภคตามหน่วยงานที่ตั้งในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่การผลิต คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงพยาบาล และหน่วยงานราชการ ซึ่งคาดหวังว่าเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีความรู้และมีกำลังซื้อในระดับหนึ่ง และ 2) ใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้บริโภคในตลาดชุมชนที่เกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่าย ได้แก่ ตลาดสดบ้านกาด ต. บ้านกาด อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ โดยข้อมูลในแบบสอบถามประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภคที่อาจมีผลต่อการตัดสินใจบริโภคพืชผักปลอดสารพิษ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่เป็นเด็กหรือผู้สูงอายุในครัวเรือน ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคอาหารและพืชผัก ชนิดของพืชผักที่บริโภคบ่อย ความรู้ความเข้าใจถึงความแตกต่างของวิธีการผลิตผักอนามัยประเภทต่างๆ ที่จำหน่ายในปัจจุบัน (ผักอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ ผักปลอดภัยจากสารพิษ/ผักอนามัย) การได้รับข่าวสารด้านการผลิตผักประเภทต่างๆ ความต้องการพืชผักปลอดสารพิษ ทศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อผักปลอดสารพิษในด้านต่างๆ เช่น ราคา ความสด ความสะอาด ความปลอดภัย ฯลฯ รวมทั้งปัญหาข้อจำกัดในการเข้าถึงพืชผักปลอดสารพิษ และแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นเป็นต้น ผลการสำรวจผู้บริโภคได้ทั้งสิ้น จำนวน 254 ราย ประกอบด้วยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริโภคตามโรงเรียน และหน่วยงานจำนวน 222 ราย และข้อมูลจากการสำรวจในตลาดชุมชน จำนวน 32 ราย นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ผลเบื้องต้นร่วมกัน (มีแยกผลการวิเคราะห์ตามกลุ่ม ในบางประเด็นที่ต้องการนำไปใช้เพื่อการจำหน่ายของกลุ่มเกษตรกร)

ข้อมูลจากผู้บริโภค จำนวน 254 ราย พบว่า ส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 67 เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 39 ปี ต่ำสุด 22 ปี สูงสุด 64 ปี โดยอายุกระจายอยู่ระหว่าง 20 – 50 ปีในสัดส่วนใกล้เคียงกัน การศึกษาส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 66 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมต้นรวมประมาณ ร้อยละ 10 ซึ่งผู้บริโภคกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่สัมภาษณ์ข้อมูลในตลาดชุมชน ด้านอาชีพเนื่องจากเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ คือ หน่วยงานราชการ ผู้บริโภคส่วนใหญ่คือประมาณ ร้อยละ 50 จึงเป็นข้าราชการ มีบางส่วนที่เป็นลูกจ้าง ร้อยละ 35 ทำธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 4.4 และเป็นเกษตรกร ร้อยละ 7.9 (ตารางที่ 3.8)

ตารางที่ 3.8 ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภคที่ให้ข้อมูล

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
เพศผู้ตอบ (ร้อยละ)		
ชาย	83	32.7
หญิง	171	67.3
ช่วงอายุ และอายุเฉลี่ย	39	22 - 64
20 – 30	73	28.7
31- 40	54	21.3
41 – 50	78	30.7
มากกว่า 50 ปี	49	19.3
การศึกษา		
ประถมศึกษา	15	5.9
มัธยมต้น/ปวช.	10	3.9
มัธยมปลาย/ปวส.	29	11.4
ปริญญาตรี	169	66.5
สูงกว่า ป. ตรี	31	12.2
อาชีพ		
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	134	52.8
ลูกจ้าง	89	35.0
เกษตรกร	20	7.9
ธุรกิจส่วนตัว/อื่น	11	4.4

สำหรับข้อมูลครัวเรือน พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 4 คน ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 7 คน จากครัวเรือนทั้งหมด 254 ครัวเรือน มีครัวเรือนที่มีสมาชิกที่เป็นเด็กอายุน้อยกว่า 7 ปี จำนวน 49 ครัวเรือน สมาชิกเด็กเฉลี่ยครัวเรือนละ 1.2 คน และมีครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ (มากกว่า 60 ปี) จำนวน 85 ครัวเรือน เฉลี่ยผู้สูงอายุ 1.4 คน/ครัวเรือน โดยแต่ละครัวเรือนมีผู้มีรายได้ประมาณ 2 คน รายได้เฉลี่ยเท่ากับ 28,400 บาท/เดือน ต่ำสุด 2,000 บาท และสูงสุด 120,000 บาท/เดือน (ตารางที่ 3.9) เมื่อดูช่วงรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้แตกต่างกันอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่รายได้ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท/เดือน จำนวน 62 ครัวเรือน และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท/ครัวเรือน จำนวน 61 ครัวเรือน หรือคิดเป็นประมาณ ร้อยละ 24 ของแต่ละกลุ่มจากตัวอย่างทั้งหมด ทั้งนี้สำหรับครัวเรือนกลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท/เดือน และที่มีรายได้ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท/เดือน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นเกษตรกรและลูกจ้างที่ทำงานในส่วนราชการต่างๆ

ตารางที่ 3.9 ข้อมูลครัวเรือนของผู้บริโภคที่ให้ข้อมูล

รายการ	จำนวน/ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ/ ต่ำสุด-สูงสุด
จำนวนสมาชิกทั้งหมด (คน)	3.9	1 - 7
จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกที่อายุน้อยกว่า 7 ปี	49	19.3
จำนวนสมาชิกที่อายุน้อยกว่า 7 ปี (คน) ¹	1.2	1 - 3
จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกที่อายุมากกว่า 60 ปี	1.4	1-2
จำนวนสมาชิกที่อายุมากกว่า 60 ปี (คน) ¹	85	33.5
จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ (คน)	2.5	1 - 4
รายได้ของครัวเรือน เฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน)	28,400	2,000 – 120,000
น้อยกว่า 10,000	28	11.0
10,001 – 20,000	62	24.4
20,001 – 30,000	41	16.1
30,001 – 40,000	33	13.0
40,001 – 50,000	29	11.4
มากกว่า 50,000	61	24.0

การบริโภคพืชผักในครัวเรือน เกณฑ์ในการเลือกซื้อ และชนิดผักที่บริโภคบ่อย

สำหรับการบริโภคพืชผักในครัวเรือน พบว่าส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 89 จะซื้อพืชผักมาประกอบอาหารบ่อยครั้ง มีเพียง ร้อยละ 11 ที่นานครั้งจึงซื้อพืชผัก เนื่องจากไม่ได้ทำอาหารบ่อย ทั้งนี้ได้สอบถามถึงปัจจัยหรือเกณฑ์ที่ผู้บริโภคใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อพืชผักทั่วไปบริโภค ได้ใช้วิธีกำหนดเกณฑ์ไว้ 8 ข้อ แล้วให้ผู้บริโภคให้คะแนนความสำคัญแก่เกณฑ์แต่ละข้อ (5 = สำคัญมากที่สุด 4 = สำคัญมาก 3 = สำคัญปานกลาง 2 = สำคัญน้อย และ 1 = สำคัญน้อยที่สุด) พบว่าปัจจัยสำคัญที่ผู้บริโภคใช้ในการเลือกซื้อผักทั่วไป ได้แก่ การคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้จากผักนั้นๆ กับ ความปลอดภัยจากสารพิษ โดยผู้บริโภคให้คะแนนความสำคัญในระดับมากที่สุดและระดับมากกว่าร้อยละ 80 และมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.5 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสำคัญรองลงมา ได้แก่ สถานที่จำหน่ายหรือความสะดวกในการหาซื้อ ความเหมาะสมของราคา รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของผู้ขาย ซึ่งส่วนใหญ่ผู้บริโภคจะให้คะแนนความสำคัญระดับมากและปานกลางมากที่สุด และคะแนนเฉลี่ยจะอยู่ที่ประมาณ 3.7 – 3.9 โดยที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญด้านปัจจัยความสวยงามของผลผลิตน้อยที่สุด คือมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.3 (ตารางที่ 3.10) ซึ่งจากผลที่ได้ จะเห็นว่าผู้บริโภคกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญด้านความสวยงามของผลผลิต ซึ่งเดิมผู้ผลิตเคยมองว่าเป็นข้อจำกัดด้านการตลาดอย่างหนึ่งของการจำหน่ายผลผลิตปลอดสารพิษ

ตารางที่ 3.10 ปัจจัย/เกณฑ์ที่ผู้บริโภครู้ใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อผัก

เกณฑ์ที่ใช้	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1. ประโยชน์ที่ได้จากพืชผัก	58.7	36.6	3.5	1.2	0	4.5
2. ความปลอดภัยของผลผลิต	41.7	39.8	16.9	1.2	0.4	4.2
3. ความสวยงามของผลผลิต/มีตำหนิ	6.3	35.4	45.3	9.1	3.9	3.3
4. ความเหมาะสมของราคา	18.1	45.3	33.5	2.4	0.8	3.8
5. สถานที่/ความสะดวกในการเลือกซื้อ	21.7	48.4	26	3.1	0.8	3.9
6. ผู้ขาย ปฏิสัมพันธ์ของผู้ขาย	17.7	44.5	33.9	3.1	0.8	3.8
7. การมีตรารับรองสินค้า/เจ้าของสินค้าเป็นที่รู้จัก	15.4	49.2	28.3	6.7	0.4	3.7
8. ได้ช่วยเหลือผู้ผลิต	17.7	50.8	24.8	5.9	0.8	3.8

เมื่อสอบถามถึงชนิดของผักที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือบริโภคเป็นประจำและมีความกังวลในเรื่องของสารเคมีตกค้าง โดยใช้คำถามเปิดให้ผู้บริโภคระบุชนิดผักประมาณ 5 ชนิด พบว่า ผักที่ผู้บริโภค ชื่อหรือบริโภคเป็นประจำและมีความกังวลในเรื่องของสารเคมีตกค้าง 10 ลำดับแรก ได้แก่ คะน้า กะหล่ำปลี ผักกาดเขียวปลี/ผักกาดขาว กะหล่ำดอก ถั่วฝักยาว แตงกวา ผักบุ้ง กวางตุ้ง ผักชี และถั่วงอก ตามลำดับ (ตารางที่ 3.11) ส่วนผักอื่นๆ ที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือมีความกังวลอยู่บ้างได้แก่ ต้นหอม แครอท พริก บร็อกโคลี่ มะเขือเทศ และคื่นช่าย เป็นต้น โดยที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือกล่าวว่าจำเป็นต้องซื้อผักเหล่านี้แม้ว่าจะมีความกังวลเรื่องสารเคมีตกค้างเนื่องจากต้องการบริโภคและไม่สะดวกหาซื้อผักปลอดสารพิษ/และผักอินทรีย์ได้ตลอด

เมื่อสอบถามถึงวิธีการจัดการเพื่อลดอันตรายจากสารเคมีที่อาจตกค้างในกรณีที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือมีความกังวล พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังใช้วิธีล้างตามปกติก่อนนำไปปรุงอาหาร มีเพียงส่วนน้อยที่กล่าวว่าใช้วิธีล้างด้วยด่างทับทิม แช่น้ำเกลือ หรือใช้วิธีการให้น้ำไหลผ่าน ตามคำแนะนำในการลดสารเคมีตกค้างในพืชผัก

ตารางที่ 3.11 ชนิดผักที่ผู้บริโภครับประทานบริโภค และกังวลเรื่องสารพิษตกค้าง

ชื่อผัก	จำนวน	ร้อยละ
คะน้า	144	56.7
กะหล่ำปลี	130	51.2
ผักกาด/ผักกาดขาว	129	50.8
กะหล่ำดอก	102	40.2
ถั่วฝักยาว	72	28.3
แตงกวา	37	14.6
ผักบุ้ง	35	13.8
กวางตุ้ง	27	10.6
ผักชี	25	9.8
ถั่วงอก	25	9.8
ต้นหอม	15	5.9
แครอท	13	5.1
พริก	11	4.3
บร็อคคอลลี	10	3.9
อื่นๆ	38	15.0
รวม	813	320

หมายเหตุ: เป็นคำถามเปิดให้ผู้บริโภคระบุชนิดผัก ประมาณ 5 ชนิด การคำนวณร้อยละ คิดจากจำนวน 254 ราย

การรับรู้ และความรู้ความเข้าใจต่อนิยามผักคุณภาพ

เนื่องจากปัจจุบัน มีพืชผักที่วางจำหน่ายในลักษณะผักคุณภาพ โดยใช้ฉลากติดข้างถุงในหลากหลายรูปแบบ เมื่อสอบถามผู้บริโภคว่าเคยเห็นหรือรับทราบเกี่ยวกับป้ายหรือฉลากที่ติดข้างถุงบรรจุประเภทของผักจำแนกตามประเภทผัก ปลอดภัยจากสารพิษ ผักปลอดภัยจากสารพิษ และผักอนามัย ซึ่งเป็นฉลากที่ใช้กันในปัจจุบัน หรือเคยได้ยินชื่อเหล่านี้หรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่ คือร้อยละ 89.4 เคยเห็นฉลากผักปลอดสารพิษ รองลงมา คือร้อยละ 58.3 เคยเห็นฉลากผักอินทรีย์ และ ร้อยละ 56.7 และ 27.6 เคยเห็นฉลากผักปลอดภัยจากสารพิษ และผักอนามัย ตามลำดับ (ตารางที่ 3.12) ซึ่งจากผลข้างต้นแสดงถึงว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่ เคยรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับชนิดผักคุณภาพที่จำหน่ายในปัจจุบัน โดยเฉพาะการใช้ฉลากผักปลอดสารพิษ และผักอินทรีย์ สำหรับสถานที่ที่ผู้บริโภครับประทานผักเหล่านี้มากที่สุดสำหรับผักทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ ตามห้างสรรพสินค้าหรือตลาดไฮเปอร์มาร์เก็ต เช่น คาร์ฟู โลตัส รองลงมาจะพบตามร้านค้าและจุดจำหน่ายผักโครงการหลวง ร้านจำหน่ายอาหารสุขภาพ และ ตลาดสด ส่วนที่อื่นๆมีพบประปราย เช่นที่หน่วยงานต่างๆ โรงเรียน ตลาดนัดของคณะเกษตรศาสตร์ มข. ตลาดเจเจ จุดจำหน่ายของเกษตรกร คณะเกษตร มข.

เป็นต้น

ตารางที่ 3.12 สัดส่วนของผู้บริโภคที่เคยเห็นตราจำหน่ายผักคุณภาพ จำแนกตามชนิดตรา

ประเภทผัก	เคย	ไม่เคย	รวม
ผักอินทรีย์	58.3	41.7	100.0
ผักปลอดสารพิษ	89.4	10.6	100.0
ผักปลอดภัยจากสารพิษ	56.7	43.3	100.0
ผักอนามัย	27.6	72.4	100.0

ด้านความเข้าใจต่อความแตกต่างของความหมายของประเภทผลผลิตที่ติดข้างฉลากจำหน่ายผักแต่ละประเภทนั้น ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ได้ทดสอบความเข้าใจถึงความหมายของฉลากที่ติดข้างผัก 3 กลุ่ม คือ ผักอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ และผักปลอดภัยจากสารพิษ (รวมผักอนามัย) โดยใช้วิธีให้นิยามของประเภทผักไว้ 3 กลุ่มไว้อย่างง่าย คือ กลุ่ม 1 เป็นพืชผักที่ผลิตโดยไม่ใช้ทั้งปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชใดๆ ซึ่งเป็นนิยามของผักอินทรีย์ กลุ่ม 2 พืชผักที่ผลิตโดยอนุญาตให้ใช้ปุ๋ยเคมีได้ในระยะแรกๆ เน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ แต่ไม่มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชใดๆ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะต้องไม่มีสารเคมีตกค้าง ซึ่งเป็นนิยามของผักปลอดสารพิษ และกลุ่ม 3 พืชผักที่ผลิตโดยอนุญาตให้ใช้ได้ทั้งปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช แต่ใช้เพียงปริมาณน้อยในระดับที่ปลอดภัย เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตต้องไม่มีสารเคมีตกค้างหรือตกค้างได้ในระดับปลอดภัย ซึ่งเป็นนิยามของผักปลอดภัยจากสารเคมีหรือผักอนามัย แล้วมีคำตอบทั้ง 4 คำตอบให้ผู้บริโภคจับคู่ระหว่างนิยามที่ให้กับประเภทของพืชผักทั้ง 3 กลุ่ม ผลที่ได้พบว่า

สำหรับนิยามของผักอินทรีย์ มีผู้ตอบถูกต้องร้อยละ 33.5 ตอบผิดเป็นผักปลอดสารพิษร้อยละ 10 และผักปลอดภัยจากสารเคมีร้อยละ 9 และร้อยละ 47 ไม่มั่นใจ/ไม่แน่ใจ

สำหรับนิยามของผักปลอดสารพิษ มีผู้ตอบถูกต้องร้อยละ 32.3 ตอบผิดเป็นผักอินทรีย์ร้อยละ 5 และตอบเป็นผักปลอดภัยจากสารเคมีร้อยละ 11.8 และร้อยละ 51 ไม่มั่นใจ/ไม่แน่ใจ

สำหรับนิยามของผักปลอดภัยจากสารพิษ มีผู้ตอบถูกต้องร้อยละ 34.6 ตอบผิดเป็นผักอินทรีย์ร้อยละ 2 และตอบเป็นผักปลอดสารพิษร้อยละ 11.4 และร้อยละ 52 ไม่มั่นใจ/ไม่แน่ใจ

โดยสรุป พบว่า ผู้บริโภคให้ความหมายได้ถูกต้องในผักแต่ละกลุ่มประมาณร้อยละ 30 และประมาณ ร้อยละ 50 ไม่มั่นใจ/ไม่แน่ใจ ซึ่งจากผลที่ได้ แสดงถึงผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังไม่ทราบความแตกต่างของกระบวนการผลิตผักในรูปแบบต่างๆ ที่จำหน่ายในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมีการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคต่อไป

ตารางที่ 3.13 สัดส่วนการให้ความหมายของชนิดผักของผู้บริโภคในแต่ละกลุ่มผัก

ประเภทกลุ่มผัก	ผักอินทรีย์	ผักปลอดสารพิษ	ผักปลอดภัยจากสารพิษ	ไม่แน่ใจ
ผักอินทรีย์	33.5	10.2	9.1	47.2
ผักปลอดสารพิษ	5.1	32.3	11.8	50.8
ผักปลอดภัยจากสารพิษ//ผักอนามัย	2.0	11.4	34.6	52.0

พฤติกรรมผู้บริโภคผักปลอดสารพิษ

ในการสอบถามถึงการซื้อผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์เพื่อบริโภคในครอบครัว จากจำนวนผู้บริโภคกลุ่มตัวอย่าง 254 ราย มีเพียง 18 ราย หรือร้อยละ 7.1 ที่ตอบว่ายังไม่เคยซื้อผักปลอดสารพิษหรือผักอินทรีย์มาบริโภค ส่วนใหญ่คือจำนวน 236 ราย หรือ ร้อยละ 93 ต่างก็เคยซื้อบริโภค โดยสำหรับผู้ที่เคยซื้อส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 46 จะซื้อ 1 -3 ครั้ง/สัปดาห์ รองลงมาคือร้อยละ 34 ซื้อน้อยกว่า 1 ครั้ง/สัปดาห์ มีเพียง 8 ราย และ 4 ราย ที่ระบุว่าซื้อบ่อยคือซื้อ 4-6 ครั้ง/สัปดาห์ และซื้อทุกวัน ตามลำดับตามลำดับและมีร้อยละ 8.3 ที่ระบุว่าเคยซื้อบ้างแต่ซื้อเพียงน้อยครั้ง (ตารางที่ 3.14)

ตารางที่ 3.14 ความถี่ในการซื้อผักปลอดสารพิษ มูลค่าการซื้อและความแตกต่างของราคาที่ซื้อ

ข้อมูลการซื้อ	จำนวน	ร้อยละ
ความถี่ในการซื้อ		
ไม่เคยซื้อเลย	18	7.1
เคยซื้อบ้าง/น้อยครั้ง	21	8.3
น้อยกว่า 1 ครั้ง /สัปดาห์	85	33.5
1 - 3 ครั้ง/สัปดาห์	118	46.5
4 - 6 ครั้ง/สัปดาห์	8	3.1
ซื้อทุกวัน	4	1.6
มูลค่าการซื้อเฉลี่ยต่อครั้ง (บาท)	58.0	10 - 300
เปรียบเทียบราคาซื้อกับราคาผักทั่วไป		
แพงกว่า	149	63.1
พอๆ กัน	80	33.9
ถูกกว่า	7	3.0
เฉลี่ยราคาที่ซื้อสูงกว่าผักทั่วไป ประมาณ 30%		

สำหรับมูลค่าการซื้อแต่ละครั้ง เฉลี่ยที่ 58 บาท น้อยที่สุด คือ 10 บาท/ครั้ง และมากที่สุดคือ 300 บาท/ครั้ง เมื่อให้ผู้บริโภคเปรียบเทียบราคาระหว่างผักชนิดเดียวกันที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปกับผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ที่ผู้บริโภคซื้อโดยรวม ผู้บริโภคร้อยละ 63 กล่าวว่าผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์แพงกว่าผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป ร้อยละ 33.9 เห็นว่าไม่แตกต่างกัน และร้อยละ 3 เห็นว่าผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ถูกกว่า ทั้งนี้ในกลุ่มผู้บริโภคที่เห็นว่าผักปลอดสารพิษหรือผักอินทรีย์ถูกกว่าผักทั่วไปอาจเป็นไปได้ว่าเป็นการเปรียบเทียบตามสถานที่ซื้อที่แตกต่างกัน หรือเป็นกรณีผักพื้นบ้านที่เกษตรกรผู้ผลิตนำไปจำหน่ายในราคาต่ำกว่าการซื้อตามซูเปอร์มาร์เก็ต โดยสำหรับผู้ตอบว่าซื้อแพงกว่า ราคาที่ซื้อโดยเฉลี่ยแพงกว่าผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปประมาณร้อยละ 30 (ตารางที่ 3.14)

เหตุผลในการเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ

เหตุผลที่ผู้บริโภคเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นประจำที่สำคัญ คือ การคำนึงถึงความปลอดภัยจากสารเคมีตกค้างที่มีผลต่อสุขภาพ คุณค่าของผัก ความสะอาด ช่วยรักษาสีแวดล้อม ราคาเหมาะสมหาซื้อง่าย สถานที่วางจำหน่ายเหมาะสม การมีหน่วยงานที่เป็นที่รู้จักส่งเสริมและรับรองการผลิต มีตรา/เครื่องหมายรับรองคุณภาพสินค้า กระแสนิยม (ตารางที่ 3.15)

ตารางที่ 3.15 เหตุผลหรือแรงจูงใจในการซื้อผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์

เหตุผล	จำนวน	ร้อยละ
ปลอดภัยจากสารเคมีตกค้าง/สุขภาพ	217	85.4
คุณค่าของผัก	178	70.1
ความสด สะอาด	173	68.1
ช่วยรักษาสีแวดล้อม	91	35.8
ราคาเหมาะสม	71	28
การมีหน่วยงานที่เป็นที่รู้จักส่งเสริมและรับรองการผลิต	67	26.4
สถานที่วางจำหน่ายเหมาะสม	65	25.6
หาซื้อง่าย	47	18.5
มีตรา/เครื่องหมายรับรองคุณภาพสินค้า	34	13.4
กระแสนิยม	14	5.5
อื่นๆ	7	2.8

หมายเหตุ: ผู้บริโภคตอบได้มากกว่า 1 เหตุผล

เหตุผลหรือข้อจำกัดที่ผู้บริโภคไม่ซื้อหรือซื้อน้อยครั้ง

เหตุผลที่ผู้บริโภคเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ หรือ ผักอินทรีย์ น้อยครั้ง ได้แก่ ไม่รู้จัก/ไม่มีความรู้ ราคาสูงกว่าผักทั่วไป ชนิดผักไม่ตรงกับความต้องการ ไม่เห็นความแตกต่างกับผักทั่วไป ไม่มีความ

จำเป็นต้องบริโภค และหาซื้อได้ยาก เหตุผลอื่นๆ ได้แก่ ไม่ได้ทำอาหาร ปุ่กกินเอง ไม่แน่ใจคุณภาพของสินค้า ไม่แน่ใจว่าเป็นผักปลอดสารพิษจริง

ตารางที่ 3.16 เหตุผลหรือข้อจำกัดที่ผู้บริโภคไม่ซื้อหรือซื้อน้อยครั้ง

เหตุผล	จำนวน	ร้อยละ
ไม่รู้จัก/ไม่มีความรู้	14	5.5
ราคาสูงกว่าผักทั่วไป	90	35.4
ชนิดผักไม่ตรงกับความต้องการ	107	42.1
ไม่เห็นความแตกต่างกับผักทั่วไป/ไม่มีความจำเป็นต้องบริโภค	27	10.6
หาซื้อได้ยาก	145	57.1
อื่นๆ	15	5.9

หมายเหตุ: ผู้บริโภคตอบได้มากกว่า 1 เหตุผล

แหล่งซื้อผักปลอดสารพิษ/อินทรีย์

สำหรับแหล่งซื้อผักปลอดสารพิษที่สำคัญได้แก่ ซูเปอร์มาร์เก็ต/ไฮเปอร์มาร์เก็ต ตลาดสด/ตลาดชุมชนขายตรงตามหน่วยงาน โรงเรียน ร้านค้า/ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ โครงการหลวง อื่นๆ (แปลงเกษตรกร จุดจำหน่าย งานต่างๆ)

ตารางที่ 3.17 แหล่งซื้อผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ ที่ผู้บริโภคซื้อบ่อย

แหล่งซื้อ	จำนวน	ร้อยละ
ซูเปอร์มาร์เก็ต/ไฮเปอร์มาร์เก็ต	69	27.2
ตลาดสด/ตลาดชุมชน	67	26.4
ขายตรงตามหน่วยงาน โรงเรียน	25	9.8
ร้านค้า/ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ	12	4.7
โครงการหลวง	14	5.5
อื่นๆ (แปลงเกษตรกร จุดจำหน่าย งานต่างๆ)	36	14.2
ไม่ระบุ	31	12.2

หมายเหตุ: เป็นคำถามเปิด ผู้บริโภค 1 ราย สามารถตอบได้มากกว่าหลายแหล่ง

เหตุผลที่ซื้อตามสถานที่ข้างต้น ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความสะอาดมากที่สุด โดยจะซื้อจากแหล่งจำหน่ายใกล้บ้านหรือที่ทำงาน หรือเป็นทางผ่านจากบ้านและที่ทำงาน การซื้อจากไฮเปอร์มาร์เก็ตซึ่งผู้บริโภคจะซื้อผักกลุ่มนี้พร้อมกับการซื้อสินค้าอื่น รวมทั้งจากการที่มีผู้เกษตรกรผู้ผลิตหรือนักศึกษานำไปจำหน่ายถึงหน่วยงานทำให้สะดวกในการหาซื้อ บางรายเน้นซื้อจากแหล่งที่มีผักหลากหลายชนิด ความ

น่าเชื่อถือของแหล่งจำหน่ายและแหล่งผลิตว่าปลอดสารพิษจริง ราคาจำหน่ายไม่แพง เป็นต้น มีบางรายที่ระบุว่ามีการขายที่เดียวในอำเภอและซื้อจากแหล่งนั้นสม่ำเสมอ เป็นต้น

ชนิดผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ที่ผู้บริโภคต้องการ

ชนิดผักปลอดสารพิษที่ผู้บริโภคต้องการซื้อได้แก่ ผักกาดขาว/เขียวปลี กระน้ำ ผักบุ้งจีน กะหล่ำดอก กะหล่ำปลี ถั่วฝักยาว แตงกวา กวางตุ้ง บล็อกโคลี่ แครอท เป็นต้น ส่วนผักอื่นๆ ได้แก่ ผักโขม สลัด กินช่าย ต้นหอม ปวยเล้ง มะเขือเทศ เป็นต้น ขณะที่ผักพื้นเมืองที่ผู้บริโภคต้องการมากที่สุดได้แก่ ยอดมะระหวาน ผักหวาน ผักปลั่ง ยอดฟักทอง ผักเสี้ยว ชะอม ตำลึง ผักชีฝรั่ง โดยผักหลายชนิดที่ผู้บริโภคต้องการจะสอดคล้องกับชนิดผักที่ผู้บริโภคบริโภคบ่อย และมีความกังวลต่อความปลอดภัยจากสารเคมีตกค้าง มีบางชนิด เช่น ผักบุ้งจีน กวางตุ้ง ที่ผู้บริโภคไม่ค่อยกังวลแต่ซื้อบริโภคบ่อย อาจเนื่องจากเป็นชนิดผักที่ผลิตได้ตลอดปีในระบบปลอดสารพิษ

ตารางที่ 3.18 ชนิดผักที่ผู้บริโภคต้องการซื้อในลักษณะผักปลอดสารพิษมากที่สุด 10 ลำดับ

ชนิดผัก	จำนวน	ร้อยละ	ร้อยละ/รวม
1. ผักกาดขาว/เขียวปลี	126	25.0	49.6
2. กระน้ำ	97	19.2	38.2
3. ผักบุ้งจีน	72	14.3	28.3
4. กะหล่ำดอก	54	10.7	21.3
5. กะหล่ำปลี	33	6.5	13.0
6. ถั่วฝักยาว	32	6.3	12.6
7. แตงกวา	30	6.0	11.8
8. กวางตุ้ง	26	5.2	10.2
9. บล็อกโคลี่	20	4.0	7.9
10. แครอท	14	2.8	5.5

แนวโน้มการบริโภค

เมื่อเปรียบเทียบการบริโภคในปัจจุบัน กับช่วงที่ผ่านมา ผู้บริโภค จำนวน 111 ราย หรือร้อยละ 46.7 กล่าวว่าซื้อบ่อยครั้งมากกว่าเดิม จำนวน 90 ราย หรือร้อยละ 37.8 ซื้อสม่ำเสมอไม่แตกต่างจากเดิม และจำนวน 37 ราย หรือร้อยละ 15.5 มีความถี่ในการซื้อน้อยครั้งลง โดยผู้บริโภคที่ซื้อบ่อยครั้งกว่าเดิมให้เหตุผลว่า กลัวความปลอดภัยในอาหารที่มีสารพิษและเป็นสาเหตุของโรคมะเร็ง กลัวอันตรายจากสารพิษ และราคาไม่แพงเกินไป กินเพื่อสุขภาพ คำนึงถึงความปลอดภัยในการบริโภค ชอบรับประทานผัก ซื้อผักบริโภคเป็นประจำอยู่แล้ว อายุมากขึ้นต้องดูแลสุขภาพ ผักปลอดสารพิษ/อินทรีย์ มีรสชาติอร่อยและมีความปลอดภัย มีบางรายที่ให้เหตุผลว่าตรวจเลือดแล้วพบว่ามีสารพิษตกค้าง รวมทั้งกรณีมีสถานที่จำหน่ายมาก

ขึ้น ทำให้หาซื้อได้ง่ายขึ้น สำหรับผู้บริโภคที่ยังซื้อสม่ำเสมอไม่แตกต่างจากเดิม ให้เหตุผลว่า เคยซื้อบ่อย อยู่แล้วยังซื้อเหมือนเดิม ไม่กล้าซื้อจากที่ขายในตลาดทั่วเพราะไม่มั่นใจว่าเป็นผักปลอดสารพิษจริง เป็นต้น ส่วนผู้ที่ซื้อน้อยลงให้เหตุผลว่า ปลุกผักไว้กินเอง หาซื้อยาก ราคาแพง ไม่มีแหล่งซื้อใกล้บ้าน ไม่ค่อยมีเวลา ไปซื้อ ผักมีขายไม่สม่ำเสมอ ชนิดผักมีน้อยและไม่เปลี่ยนแปลงมีขายซ้ำๆ ไม่ค่อยมีให้ซื้อ ไม่มีเวลา ทำอาหาร/ทำอาหารเองน้อยลง รวมทั้งไม่มั่นใจว่าปลอดสารพิษจริงหรือไม่

ความพึงพอใจ และทัศนคติของผู้บริโภคต่อการจำหน่ายผักปลอดสารพิษ

เมื่อสอบถามถึงความพึงพอใจและทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อพืชผักปลอดสารพิษที่วางจำหน่ายในปัจจุบัน โดยใช้ตัวเลือกด้านคุณลักษณะ และความคิดเห็นต่อการสนับสนุนการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ ให้ผู้บริโภคให้คะแนนความสำคัญเรียงตามลำดับ (5 = พอใจ/เห็นด้วยมากที่สุด....1 = พอใจ/เห็นด้วยน้อยที่สุด) ผลที่ได้ พบว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะด้านความสด/สะอาดมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย4.4) ใกล้เคียงกับความพึงพอใจในเรื่องของความมั่นใจในความปลอดภัยจากสารเคมี (คะแนนเฉลี่ย4.3) โดยในสองคุณลักษณะนี้ผู้บริโภคให้คะแนนความพึงพอใจในระดับมากที่สุด และระดับมากในสัดส่วนกว่าร้อยละ 40 (ตารางที่ 3.19) ส่วนคุณลักษณะอื่นๆ เช่น การตัดแต่ง/การบรรจุ ความหลากหลายของชนิดผักที่จำหน่าย ความสะดวกในการหาซื้อ และความเหมาะสมราคาผักที่จำหน่าย ผู้บริโภคมีความพึงพอใจในระดับใกล้เคียงกัน คือมีคะแนนเฉลี่ยที่ระดับ 3.8 – 4.0 โดยที่มีความพึงพอใจต่อความสม่ำเสมอในการจำหน่ายต่ำกว่าคุณลักษณะอื่น (คะแนนเฉลี่ย 3.6) (ตารางที่ 3.19)

ตารางที่ 3.19 ความพึงพอใจ และทัศนคติของผู้บริโภคต่อการจำหน่ายผักปลอดสารพิษ

รายการ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
ความพึงพอใจต่อ	ร้อยละ					
1. ความสด สะอาด	48.0	44.5	6.7	0.8	0.0	4.4
2. ความมั่นใจในความปลอดภัยจากสารเคมี	43.7	40.2	13.8	2.4	0.0	4.3
3. การตัดแต่ง การบรรจุ	28.7	46.9	22.4	2.0	0.0	4.0
4. ความหลากหลายของชนิดผักที่จำหน่าย	24.0	41.7	30.7	3.5	0.0	3.9
5. ความสม่ำเสมอในการวางจำหน่าย	17.3	37.4	37.0	7.9	0.4	3.6
6. ราคาผักที่จำหน่าย	21.3	38.2	34.3	5.9	0.4	3.8
7. ความสะดวกในการหาซื้อ	25.6	33.5	25.6	13.8	1.6	3.9

ตารางที่ 3.19 (ต่อ)

รายการ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
ความคิดเห็นต่อ	ร้อยละ					
1. การสนับสนุนให้มีการผลิตและจำหน่ายพืชผักในระบบปลอดสารพิษ/อินทรีย์มากขึ้น	40.6	44.1	12.6	2.8	0.0	4.3
2. การรณรงค์ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภค มากขึ้น	32.3	46.5	15.4	5.1	0.8	4.1
3. องค์กรท้องถิ่นควรมีบทบาทในการสนับสนุน	41.3	41.7	15.0	2.0	0.0	4.2
4. ความสำคัญของตรารับรอง*	16.9	31.1	10.6	1.2	0.0	4.1
5. ความสำคัญของหน่วยงานที่ให้การรับรอง*	16.5	29.9	11.4	1.6	0.4	4.0

หมายเหตุ * ผู้บริโภคตอบไม่ครบทุกราย ประมาณร้อยละ 60*

ความสนใจต่อการสนับสนุนเกษตรกร

ในการประเมินถึงความสนใจของผู้บริโภคในกลุ่มเป้าหมายต่อการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเกษตรกรให้สามารถผลิตผักได้อย่างยั่งยืน จึงได้สอบถามถึงความคิดเห็นต่อการสนับสนุนในกรณีถ้าตัวแทนเกษตรกรจะนำผลผลิตมาจำหน่ายให้ผู้บริโภคโดยตรงถึงหน่วยงาน ซึ่งผู้บริโภคทุกรายเห็นด้วย ที่เกษตรกรจะนำผลผลิตไปจำหน่ายตรง โดยผู้บริโภคจำนวน 231 ราย หรือร้อยละ 91 ระบุว่าจะสนับสนุน/ซื้อผักจากเกษตรกรถ้ามีการจำหน่ายตรงตามหน่วยงาน เหตุผลสำคัญ คือ ความสะดวกในการหาซื้อ ต้องการบริโภคพืชผักที่ปลอดภัยจากสารเคมีอยู่แล้ว อยากซื้อโดยตรงจากเกษตรกรไม่ผ่านคนกลาง เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรและตนเองก็ได้รับประทานผักที่ปลอดภัย การมีหน่วยงานรับรองทำให้มีความมั่นใจในการซื้อผักมากขึ้น เป็นต้น และมี 3 รายที่กล่าวว่า ไม่สนับสนุน ด้วยเหตุผลว่าไม่ได้ทำอาหารเองกับปลูกผักไว้บริโภคเองอยู่แล้ว ที่เหลือจำนวน 20 ราย หรือประมาณ ร้อยละ 8 ที่ระบุว่าไม่แน่ใจ โดยในจำนวนนี้เป็นผู้บริโภคที่ทำงานตามหน่วยงานอยู่ 8 ราย ที่ระบุว่าไม่แน่ใจ โดยให้เหตุผลว่า ไม่แน่ใจในด้านการทำอาหารในครัวเรือน กลัวว่าราคาผักบางชนิดอาจแพงกว่าผักทั่วไป และเกษตรกรอาจเอาผักทั่วไปมาผสมจำหน่าย และมี 1 ราย ไม่แน่ใจว่าการจำหน่ายตามโรงเรียนจะเป็นการรบกวนกิจกรรมของโรงเรียนหรือไม่ เป็นต้น ส่วนอีก 11 ราย เป็นผู้บริโภคที่ไม่ได้ทำงานในหน่วยงาน จึงไม่แน่ใจในการสนับสนุน แต่เห็นด้วยในการที่ตัวแทนเกษตรกรควรนำผลผลิตไปจำหน่ายตามหน่วยงาน เพราะจะทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึง/หาซื้อได้สะดวกขึ้น

สำหรับจำนวนครั้งที่เกษตรกรควรไปจำหน่ายต่อสัปดาห์ เกษตรกร ร้อยละ 38 เห็นว่าควรจำหน่าย 1 ครั้ง/สัปดาห์ ร้อยละ 32 เห็นว่าควรจำหน่าย 2 ครั้ง/สัปดาห์ ร้อยละ 20 เห็นว่าควรจำหน่าย 3 ครั้ง/สัปดาห์ และร้อยละ 6.7 เห็นว่าควรจำหน่ายมากกว่า 3 ครั้ง/สัปดาห์ สำหรับราคาจำหน่ายที่เหมาะสม

ผู้บริโภคร้อยละ 70 เห็นว่าควรจำหน่ายสูงกว่าผักทั่วไปประมาณร้อยละ 20 – 30 มีบางรายที่เห็นว่าควรจำหน่ายเท่ากับราคาผักทั่วไป

ตารางที่ 3.20 ความสนใจต่อการสนับสนุนเกษตรกร กรณีเกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายตรง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ความสนใจในการสนับสนุน		
สนับสนุน	231	90.9
ไม่สนับสนุน	3	1.2
ไม่แน่ใจ	20	7.9
จำนวนครั้งที่ควรจำหน่ายต่อสัปดาห์		
1	96	37.8
2	81	31.9
3	60	23.6
> 3	17	6.7
ราคาจำหน่ายโดยเฉลี่ยที่เต็มใจซื้อ	สูงกว่าผักทั่วไป 5 - 30 %	

ปัญหาข้อจำกัดด้านการตลาด และข้อเสนอแนะจากผู้บริโภค

ได้สอบถามผู้บริโภคถึงปัญหา/ข้อจำกัดด้านการตลาดของพืชผักปลอดสารพิษ รวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือลดข้อจำกัดเหล่านั้น โดยใช้คำถามเปิด ซึ่งผู้บริโภคได้ให้คำตอบที่หลากหลาย จากคำตอบที่ได้ได้นำมาจัดหมวดหมู่และสรุปเป็นประเด็นปัญหาได้ 4 กลุ่ม คือ 1) ปัญหาด้านผลผลิต และแหล่งจำหน่าย 2) ด้านความมั่นใจในความปลอดภัยของผลผลิต 3) ราคาจำหน่าย 4) ความเข้าใจและความตระหนักของผู้บริโภคต่อการบริโภคอาหารปลอดภัยและการสนับสนุนเกษตรกรที่ผลิตในกระบวนการไม่ใช้สารเคมี ซึ่งจากปัญหาข้อจำกัดแต่ละข้อผู้บริโภคได้เสนอแนวทางแก้ไข ซึ่งได้สรุปดังแสดงในตารางที่ 3.21

โดยสรุป สำหรับผลการศึกษาผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายข้างต้น ผลที่ได้ส่วนหนึ่งได้นำชี้แจงแก่เกษตรกรในกลุ่มผู้ผลิตทราบ เพื่อการใช้ประโยชน์ในการวางแผนการผลิต เช่น ชนิดผักที่ผู้บริโภคต้องการ การตั้งราคาจำหน่าย ความพึงพอใจและความต้องการของผู้บริโภค เป็นต้น และผลบางส่วนสามารถนำไปใช้ในการวางแผนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้การสนับสนุน เพื่อให้เกษตรกรร่วมกระบวนการผลิตมากขึ้นและผู้บริโภคได้เข้าถึงแหล่งจำหน่ายมากขึ้น ง่ายขึ้น เป็นต้น

ตารางที่ 3.21 ปัญหา/ข้อจำกัดด้านการตลาดของผักปลอดสารพิษ และแนวทางแก้ไขจากผู้บริโภค

ปัญหา/ข้อจำกัด	แนวทางแก้ไข
1. ด้านผลผลิต และแหล่งจำหน่าย - แหล่งจำหน่ายมีน้อย หาซื้อได้ยาก - ผลผลิตไม่หลากหลาย ควรมีผลผลิตที่มีความหลากหลายชนิดให้เลือก - มีจำหน่ายไม่สม่ำเสมอ - ชนิดของผักไม่เพียงพอต่อการซื้อ ผลผลิตมีน้อย (แหล่งขายมีน้อย ผลผลิตก็มีน้อย) - ผักที่บรรจุอยู่ในถุงมีปริมาณไม่แน่นอน	- รมรณรงค์ให้เกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษมากขึ้นเพื่อให้มีผลผลิตจำหน่ายมากขึ้น - ให้ความรู้เรื่องการปลูกผักให้หลากหลายชนิด - เพิ่มแหล่งจำหน่ายผักปลอดสารพิษให้มากขึ้น: : ขยายแหล่งจำหน่ายให้ทั่วทุกอำเภอ : จำหน่ายทุกตลาดสดที่ได้มาตรฐาน : จำหน่ายตามสถานที่ราชการหรือที่ชุมชน - สถานที่จำหน่ายแต่ละที่ควรมีการจำหน่ายทุกวัน และกำหนดวันเวลาให้ชัดเจน มีการรับรองมาตรฐาน - สถานที่ที่จำหน่ายผักปลอดสารพิษ ควรมีสินค้าสำเร็จรูป/วัตถุดิบปรุงแต่ง อย่างอื่นด้วย เพื่อจะได้เดินทางไปซื้อทีเดียว - หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องสนับสนุนและส่งเสริมการวางจำหน่ายให้มากขึ้น
2. ด้านความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยและมาตรฐาน - ผู้บริโภคไม่มั่นใจว่าเป็นผักที่ปลอดสารพิษจริง กลัวว่ามีการปลอมปนผักที่ใช้เคมี เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้สารเคมีกัน - ไม่มีการรับรองคุณภาพที่เชื่อถือได้และไม่มีหน่วยงานมารับรองคุณภาพของผลผลิตอย่างจริงจัง - กรรมวิธีการผลิตยุ่งยาก ต้องมีการควบคุมการผลิตให้ปราศจากสารเคมีอย่างแท้จริง - ขาดการสนับสนุนการผลิตและการควบคุมการผลิตจากหน่วยงานต่างๆ อย่างจริงจัง	- เกษตรกรผู้ผลิตควรมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง มีจรรยาบรรณในการผลิต มีจริยธรรมเพียงพอ ไม่หลอกลวงผู้บริโภค - ให้ผู้ที่ปลูกนำมาขายเองเพื่อเป็นการยืนยันและสร้างความเชื่อถือว่าปลอดสารพิษจริง มีข้อมูลของผักให้ผู้บริโภคได้รับรู้ - ให้มีเจ้าหน้าที่ตรวจสอบและมีการผลิตแบบครบวงจร - ควรมีบรรจุภัณฑ์ที่น่าเชื่อถือ มีป้ายหรือฉลากติด ส่วนมากไม่ชัดเจนเนื่องจากเกษตรกรผลิตเอง ขายเอง - ควรมีหน่วยงานที่เชื่อถือได้รับรองคุณภาพความปลอดภัยและมีหน่วยงานที่น่าเชื่อถือมารับประกัน - หน่วยงานที่ได้ตรารับรองต้องควบคุม ดูแล ตรวจสอบผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง
3. ราคาผักปลอดสารพิษมีราคาแพง	- กำหนดราคากลางหรือราคามาตรฐาน - ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนและส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกผักมากขึ้น ผลผลิตมากขึ้น ลดราคาลง - นำเทคโนโลยีการผลิตต่างๆ ที่ช่วยเพิ่มผลผลิตมาใช้หรือเทคโนโลยีที่ทำให้ต้นทุนต่ำลง - สร้างจิตสำนึกเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ขายในราคาเป็นธรรม
4. ความสนใจ และตระหนักของผู้บริโภคยังมีน้อย	- รมรณรงค์สร้างความเข้าใจในกระบวนการผลิตให้แก่ผู้บริโภค - รมรณรงค์เรื่องอันตรายจากสารเคมีตกค้าง - มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายๆ ประเภท - ให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ของผักปลอดสารพิษ

บทที่ 4

สรุปและอภิปรายผล

การดำเนินงานเผยแพร่ความรู้และขยายผล การปลูกผักปลอดสารพิษแก่เกษตรกรจำนวน 3 กลุ่ม ในการนำเทคโนโลยีไปใช้ในระดับไร่นา ผลการดำเนินงานตามโครงการตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2552 - 14 มีนาคม พ.ศ. 2553 มีเกษตรกรร่วมโครงการผลิตผักปลอดสารพิษทั้งสิ้น จำนวน 18 ครัวเรือน มีพื้นที่ปลูกรวม 15.5 ไร่ เกษตรกรผลิตผักปลอดสารพิษได้ทั้งสิ้นประมาณ 80,000 กิโลกรัม และพบว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อเทคโนโลยีที่ได้รับ และสามารถนำไปใช้ในระดับไร่นาได้ โดยเกษตรกรมีการตอบสนองต่อเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ดังนี้

เกษตรกรกลุ่มที่ 1 กลุ่มริมวาง ต. บ้านกาด อ. แม่วัง จ. เชียงใหม่ เกษตรกรกลุ่มนี้เคยประสบปัญหาผลกระทบจากการใช้สารเคมีต่อสุขภาพ และมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตแบบสารเคมีมาเป็นระบบแบบปลอดสารพิษ กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็ง ตัวเกษตรกรมีความพร้อมต่อการรับเทคโนโลยีไปปฏิบัติ ผลการปฏิบัติงานประสบความสำเร็จและขยายผลได้เร็ว มีเกษตรกรร่วมกระบวนการผลิตผักปลอดสารพิษในระยะแรก 8 ครัวเรือน และขยายเป็น 12 ครัวเรือนในระยะหลัง

กลุ่มที่ 2 และ 3 กลุ่มแม่ฮ่องใต้ และร้องชุด ต. แม่ก่า อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับระบบการผลิตแบบใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำการผลิตพืชเชิงเดี่ยวที่มีคนกลางรับซื้อผลผลิตถึงไร่นา เกษตรกรต้องการให้โครงการฯ หรือหน่วยงานใดๆ รับประกันเรื่องการรับซื้อผลผลิตในราคาประกัน รวมทั้งต้องการให้มีการสนับสนุนเงินทุนในการทำการผลิตด้วย ซึ่งจากลักษณะการทำงานของโครงการที่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการเรื่องการให้ฟรี ทำให้มีเกษตรกรร่วมกระบวนการผลิตผักปลอดสารพิษ เพียงกลุ่มละ 3 ราย เกษตรกรกลุ่มนี้ต้องใช้เวลาในการยอมรับเทคโนโลยี ต้องการรอดูผลความสำเร็จของเกษตรกรรายอื่นๆ หรือกลุ่มอื่นก่อน แล้วจึงเข้ามาเรียนรู้และค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงระบบการผลิต ขณะเดียวกันเกษตรกรจะมีความอดทนน้อย ในบางรายอาจกลับไปใช้ระบบการผลิตที่ใช้สารเคมีแบบเดิม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผลสำเร็จของการพัฒนาและขยายผลการผลิตผักปลอดสารพิษในแต่ละพื้นที่ต้องใช้วิธีการและระยะเวลาการปฏิบัติงานที่ต่างกัน

การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกร

ผลจากการศึกษาพบว่าเกษตรกรตัดสินใจเข้าร่วมโครงการของเกษตรกรประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. เกษตรกรมีใจรักที่จะทำการผลิตผักในระบบปลอดสารพิษ
2. รายได้จากการผลิตผักเป็นแรงจูงใจให้กับเกษตรกร
3. ในอดีต เกษตรกรหรือสมาชิกในครอบครัวเคยได้รับผลกระทบ จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพ
4. เกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

5. เกษตรกรมีความพร้อมด้านปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ เงินทุน เป็นต้น

6. ความเห็นชอบของสมาชิกในครอบครัว

สำหรับเกษตรกรบางราย ที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว และเห็นด้วยกับวิธีการดำเนินของโครงการ แต่ไม่เข้าร่วมกระบวนการผลิต ด้วยเหตุผลดังนี้

1. ไม่แน่ใจว่าตนเองจะทำให้รอดูความสำเร็จจากเพื่อนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนที่จะตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

2. เกษตรกรบางรายคิดเห็นว่าการผลิตผักปลอดสารพิษให้ผลตอบแทนต่ำกว่าระบบการปลูกแบบใช้สารเคมี มีรายได้ไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว

3. เกษตรกรบางรายประกอบอาชีพที่หลากหลายเกรงว่าไม่มีเวลา หรือเสียเวลาในการจัดการแปลงผัก ไม่มีเวลาไปประกอบอาชีพอย่างอื่นทำให้ขาดรายได้

4. เกษตรกรคิดว่าการจัดการในระบบผลิตใช้สารเคมีไม่ยุ่งยาก และวิธีการกำจัดศัตรูได้ผลดีและรวดเร็วกว่า

จากข้อมูลที่สอบถามความคิดเห็นของเกษตรกรนอกโครงการโดยวิธีการสัมภาษณ์ ชี้ให้เห็นว่านอกเหนือการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการขยายผลแล้ว การทำแปลงสาธิตมีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการผลิตพืชปลอดสารพิษ

กิจกรรมการตลาด และการณรงค์

การวางแผนทำกิจกรรมการตลาด ใช้วิธีการประชุมกลุ่มเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ ร่วมกันวางแผนระดมความคิดเห็นหาตลาดหรือจุดจำหน่ายที่น่าสนใจในแต่ละแหล่งผลิต มีการสำรวจตลาดชุมชนเพื่อดูช่องทางการจำหน่ายผลผลิต และร่วมหาตัวแทนเกษตรกรที่สนใจทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตของสมาชิกในกลุ่มไปจำหน่ายในระยะแรก ซึ่งแต่ละกลุ่มก็ได้ตัวแทนทำหน้าที่การตลาดรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย และมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มจำนวนสมาชิกที่จำหน่ายในบางกลุ่ม

สำหรับรูปแบบการตลาดที่กลุ่มเกษตรกร ได้ทดลองปฏิบัติประกอบด้วย

- 1) เกษตรกรตัวแทนกลุ่มและเกษตรกรผู้ผลิตนำผลผลิตจำหน่ายในตลาดชุมชน
- 2) ตัวแทนกลุ่ม และเกษตรกรผู้ผลิตนำผลผลิตจำหน่ายตรงตามโรงเรียน โรงพยาบาล หน่วยงานต่างๆ
- 3) ตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตของตนเองและที่รับซื้อจากสมาชิกจำหน่ายให้ร้านจำหน่ายผลผลิตหรือคนกลางที่รับซื้อผลผลิตสุขภาพ
- 4) การจำหน่ายผ่านคนรวบรวมทั่วไปในชุมชน

ผลการดำเนินการ พบว่า การจำหน่ายในตลาดชุมชนระยะแรกผู้บริโภคยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร แม้ว่าจะมีป้ายแนะนำกลุ่มและมีเอกสารให้ข้อมูลการผลิตแก่ผู้บริโภค รวมทั้งเกษตรกรก็จำหน่ายผลผลิตในราคาที่ไม่แตกต่างจากผักทั่วไปในตลาดมากนัก ต่อมาระยะหลัง ผู้บริโภคเริ่มให้ความสนใจมากขึ้น มีการสอบถามข้อมูลและสนับสนุนเกษตรกรมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มริมทาง ส่วนกลุ่มแม่ช้องใต้ และกลุ่มร้องขุด

เนื่องจากจำนวนสมาชิกที่ผลิตผักมีน้อย ผลผลิตของทั้ง 2 กลุ่มนี้ยังมีไม่มาก การจำหน่ายผลผลิตในตลาดชุมชนของเกษตรกรจึงเป็นไปในลักษณะการจำหน่ายร่วมกับผลผลิตผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปเพียงแค่แยกส่วนการจำหน่ายกัน ทำให้ผู้บริโภครายบางส่วนยังไม่มั่นใจ แต่ระยะหลังผลจากการที่เกษตรกรพยายามให้ข้อมูลและชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของผัก 2 กลุ่ม ให้ข้อมูลสม่ำเสมอ ทำให้ผู้บริโภคเริ่มให้ความสนใจสนับสนุนมากขึ้น โดยกลุ่มแม่ช่องได้มีผลตอบรับของผู้บริโภคดีกว่ากลุ่มร้องขุด

สำหรับการจำหน่ายตรงตามโรงเรียน โรงพยาบาล และหน่วยงานต่างๆ มีเพียงเกษตรกรกลุ่มริมวางที่มีการทำกิจกรรมนี้ พบว่า บางจุดจำหน่าย เช่น โรงพยาบาลได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคด้วยดี มีจำนวนผู้บริโภคเพิ่มมากขึ้นจากหลายแหล่ง เกษตรกรจึงเพิ่มวันและเวลาจำหน่าย สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในปริมาณมากขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ส่วนบางจุดจำหน่าย เช่น โรงเรียน ส่วนราชการ ได้รับการตอบรับดีในระยะแรก และเริ่มลดลงหรือคงที่ในบางจุด เนื่องจากผู้บริโภคเป็นกลุ่มเดิม ซึ่งเกษตรกรก็เรียนรู้โดยการปรับเปลี่ยนวัน เวลาจำหน่าย มีการหยุดจำหน่ายเป็นบางช่วง เป็นต้น สำหรับการนำผลผลิตผักจำหน่ายให้ร้านจำหน่ายผลผลิตสุขภาพ หรือจำหน่ายให้คนกลางที่รับซื้อผลผลิตสุขภาพ เกษตรกรทดลองทำเพียงระยะหนึ่งและหยุดไปเนื่องจากเกษตรกรมีช่องทางการตลาดอื่นที่ดีกว่า ส่วนการจำหน่ายผ่านคนรวบรวมในชุมชน เกษตรกรผู้ผลิตแต่ละรายก็แบ่งผลผลิตจำนวนหนึ่งจำหน่ายให้กับคนรวบรวมในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายผลผลิตและแบ่งเบาภาระในเรื่องการจำหน่าย ทำให้มีเวลาการในการจัดการแปลงมากขึ้น

โดยสรุป สำหรับการดำเนินกิจกรรมการตลาด มีเพียงกลุ่มริมวาง ต. บ้านกาด อ. แม่วาง ที่เกษตรกรได้ทดลองจำหน่ายผลผลิตในหลายรูปแบบและหลายสถานที่ มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกที่สนใจเข้าไปทดลองทำการตลาดด้วยตนเองเพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้นำมาปรับปรุงการผลิต ตั้งแต่การวางแผนการผลิต และการจัดการผลผลิตหลังเก็บเกี่ยว เช่น การเลือกปลูกผักที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในสัดส่วนที่มากขึ้น ทดลองปลูกผักชนิดอื่นตามที่ผู้บริโภคแนะนำ วางแผนปลูกผักให้ได้ผลผลิตต่อเนื่อง การตัดแต่ง และทำความสะอาดผักก่อนบรรจุ/ขาย การคัดขนาด เป็นต้น รวมทั้งการที่เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ราคาดี สร้างรายได้แก่ครัวเรือน ก็สร้างแรงจูงใจ ให้เกษตรกรทำการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีการขยายพื้นที่การผลิตในบางราย มีเกษตรกรรายใหม่สนใจเข้าร่วมกระบวนการผลิตด้วย ทั้งนี้จากรูปแบบการตลาดที่เกษตรกรได้ทดลองทำทั้งหมด เกษตรกรพอใจกับผลจากการจำหน่ายตรงมาที่สุด ส่วนวิธีการอื่น เกษตรกรก็พอใจในระดับหนึ่ง ซึ่งล่าสุดเกษตรกรให้ข้อมูลว่ามีผู้บริโภคในชุมชนเข้าไปซื้อผลผลิตถึงในแปลง และเริ่มมีคนกลางเข้าไปติดต่อขอรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร โดยบางรายประสานงานขอรับซื้อในปริมาณมาก และต่อเนื่อง ซึ่งเกษตรกรยังไม่ได้ตอบตกลงเนื่องจากยังไม่สามารถทำการผลิตตามที่คนกลางต้องการได้

ในการรณรงค์ให้ข้อมูล ดำเนินการพร้อมกับการจำหน่ายผลผลิตทั้งที่จำหน่ายในตลาดชุมชน และจำหน่ายตามหน่วยงาน โดยเกษตรกรจะมีโปสเตอร์ รวมถึงแผ่นพับให้ข้อมูลวิธีการผลิต ข้อมูลกลุ่ม ข้อมูล

การประโยชน์และคุณค่าของผัก ให้กับผู้บริโภคร่วมกับการจำหน่าย รวมถึงการจัดงานรณรงค์ของกลุ่มริมทางด้วย

รายได้ ต้นทุนและผลตอบแทน

จากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการผลิตผักปลอดสารพิษทั้งหมด 18 ครัวเรือน ได้เลือกมาจำนวน 7 ราย เป็นกลุ่มริมทาง 5 ราย และกลุ่มแม่ฮ่องใต้ 2 ราย ซึ่งเป็นเกษตรกรรายที่มีการผลิตผักต่อเนื่องและระยะเวลาการผลิตนานพอ คือ เริ่มตั้งแต่เริ่มเข้าร่วมโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ และเกษตรกรมีการบันทึกข้อมูลค่อนข้างสมบูรณ์ นำข้อมูลจากการจดบันทึกการขายเป็นรายวันของเกษตรกร ข้อมูลจากการติดตามในพื้นที่ รวมทั้งจากการสัมภาษณ์เกษตรกรเพิ่มเติม มาวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเป็นรายฟาร์ม โดยวิเคราะห์รวมทุกชนิดผักที่ปลูกในแปลง เนื่องจากเกษตรกรแต่ละรายมีการปลูกผักหลากหลายชนิด ปลูกหมุนเวียนสลับแปลงต่อเนื่องแตกต่างกันตลอดปี จำนวนเป็นรายได้ ต้นทุนและผลตอบแทนต่อไร่/ปี ผลที่ได้พบว่า เกษตรกรมีรายได้และผลตอบแทนจากการผลิตผันแปรแตกต่างกันพอสมควรตามปัจจัยสำคัญ คือ ชนิดของผักที่เกษตรกรเลือกปลูก วิธีการจำหน่ายและราคาจำหน่ายที่แตกต่างกัน รวมทั้งผลจากสภาพแวดล้อม การวางแผนการผลิต ความตั้งใจ/การให้ความสำคัญในการผลิตและการจัดการของเกษตรกร โดยพบว่า สำหรับกลุ่มริมทาง เกษตรกรแกนนำ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความตั้งใจและให้ความสำคัญในการผลิตมาก มีรายได้และผลตอบแทนจากการผลิตมากที่สุด คือมีรายได้จากการจำหน่ายผักมากกว่า 1 แสนบาท/ไร่/ปี เมื่อหักต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด พบว่า เกษตรกรมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเท่ากับ 91,311 บาท/ไร่/ปี และเมื่อหักต้นทุนค่าแรงงานครอบครัวซึ่งไม่ได้จ่ายเป็นตัวเงินแล้ว เกษตรกรมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 51,000 บาท/ไร่/ปี ส่วนเกษตรกรรายอื่นๆ มีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดแตกต่างกันระหว่าง 40,200 – 87,000 บาท/ไร่/ปี หรือถ้าคิดเฉลี่ยของทั้ง 5 ราย ก็จะเท่ากับ 69,288 บาท/ไร่/ปี และมีผลตอบแทนสุทธิเมื่อหักค่าแรงงานครอบครัวระหว่าง 16,199 – 48,725 บาท/ไร่/ปี ส่วนเกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ จากเกษตรกรผู้ผลิตจำนวน 2 ราย พบว่ามีรายได้เท่ากับ 94,238 และ 80,404 บาท/ไร่/ปี ตามลำดับ เมื่อหักต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดแล้ว เกษตรกรมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด เท่ากับ 71,264 และ 62,381 บาท/ไร่/ปี และมีผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 28,864 และ 26,541 บาท/ไร่/ปี ตามลำดับ นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ผลตอบแทนต่อแรงงานที่เกษตรกรใช้ไปในการผลิตและการจำหน่าย พบว่า ผลตอบแทนต่อแรงงานของเกษตรกรแต่ละรายอยู่ระหว่าง 268 - 363 บาท/วันงาน ซึ่งสูงกว่าอัตราค่าจ้างโดยเฉลี่ยในพื้นที่อยู่ที่ประมาณ 150 – 180 บาท/วันงาน ซึ่งให้เห็นว่า แม้ในเกษตรกรที่มีรายได้รวมจากการผลิตผักไม่มากนัก แต่เมื่อคิดผลตอบแทนแล้ว ก็ยังให้ผลตอบแทนต่อวันทำงานที่สูงกว่าการไปรับจ้างทั่วไป

อย่างไรก็ตาม รายได้และผลตอบแทนจากการผลิตผักปลอดสารพิษที่น่าเสนอข้างต้น เป็นเพียงผลตอบแทนของเกษตรกรตัวอย่างเพียงบางรายเท่านั้น ยังมีในส่วนของสมาชิกคนอื่นๆ ที่ร่วมโครงการและมีผลตอบแทนที่ไม่ดีนัก เช่น เกษตรกรในกลุ่มร่องซุดที่ประสบปัญหาผลผลิตไม่ดีในบางช่วงและจำหน่ายได้ในราคาปกติเป็นส่วนใหญ่ หรือเกษตรกรบางรายในกลุ่มริมทาง ที่มีรายได้จากการจำหน่ายผักระหว่าง

30,000 – 50,000 บาท และมีผลตอบแทนที่เป็นเงินสดประมาณ 8,000 – 30,000 บาท ซึ่งเกษตรกรเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังผลิตไม่ต่อเนื่อง หรือผลิตไม่เต็มพื้นที่ แต่เกษตรกรก็พอใจที่มีรายได้เสริม และยังต้องการที่จะทำการผลิตต่อไป

การเข้าถึงและการตอบรับของผู้บริโภค

ผลจากการทำกิจกรรมการตลาดรูปแบบต่างๆ ของเกษตรกร นอกจากจะสร้างรายได้ให้กับครอบครัวแล้ว ยังทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลผลิตเกษตรปลอดภัยได้ในวงกว้างขึ้น ทั้งที่เป็นผู้บริโภคในชุมชนแหล่งผลิต ผู้บริโภคตามหน่วยงานที่มาจากหลายพื้นที่ รวมทั้งมีการขยายตัวของจำนวนผู้บริโภคที่ตอบรับมากขึ้นในบางจุดจำหน่าย เช่น ที่โรงพยาบาลสันป่าตอง อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ มีผู้บริโภคประมาณ 60 – 100 คน/วัน ทั้งจากหน่วยงาน และผู้บริโภคที่มาจากพื้นที่อื่นทั้งในและนอกจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลจากการที่เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตให้ผู้บริโภคโดยตรง ยังทำให้ผู้บริโภคมีโอกาสได้เรียนรู้รับทราบและซักถามข้อมูลจากตัวเกษตรกรผู้ผลิตเอง ได้เข้าใจถึงกระบวนการผลิตในระบบปลอดสารพิษได้ดีขึ้น เริ่มตระหนักถึงการหันมาบริโภคผลผลิตที่ผลิตโดยกระบวนการไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อสนับสนุนเกษตรกรและเพื่อสุขภาพของตนเอง ขยายในวงกว้างขึ้น

ผลการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของผู้บริโภค

ในส่วนของการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค ได้มีการสำรวจผู้บริโภคในพื้นที่เป้าหมายหลักตามหน่วยงานต่างๆ ใกล้แหล่งผลิต ทั้งใน อ. สันป่าตอง อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่ และ อ. เมือง จ. ลำพูน ที่คาดหวังว่าจะสามารถสนับสนุนผลผลิตของเกษตรกร รวมทั้งสิ้น 254 ตัวอย่าง ซึ่งข้อมูลที่ได้ เกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารและพืชผัก ชนิดของพืชผักที่บริโภคบ่อย ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผัก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการผลิตผักประเภทต่างๆ ที่จำหน่ายในปัจจุบัน ชนิดของพืชผักปลอดสารพิษที่ผู้บริโภคต้องการ ทศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อผักปลอดสารพิษในด้านต่างๆ เช่น ราคา ความสด ความสะอาด ความปลอดภัย ฯลฯ รวมทั้งปัญหาข้อจำกัด ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับพืชผักปลอดสารพิษ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาก็หรือพัฒนาการผลิตและการตลาดพืชผักปลอดสารพิษ ผลที่ได้เหล่านี้ได้นำไปเป็นข้อมูลแก่เกษตรกรเพื่อใช้ประกอบในการวางแผนการผลิตและการจัดการด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกร รวมทั้งเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ประโยชน์ในการวางแผนสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต และดำเนินการให้ผู้บริโภคได้เข้าถึงอาหารปลอดภัยมากขึ้น

ผลสำเร็จและข้อจำกัด

ในการประเมินถึงผลสำเร็จของโครงการ ประเมินจากจำนวนผู้เข้าร่วมกระบวนการผลิตและทำการผลิตอย่างต่อเนื่อง การจำหน่ายผลผลิตและรายได้ การขยายตัวของจำนวนผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งความพึงพอใจของเกษตรกรที่ร่วมโครงการ สำหรับเกษตรกรในกลุ่มริมวาง โครงการฯ ประเมินว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ในส่วนของเกษตรกร ส่วนใหญ่พอใจกับผลผลิตและรายได้ที่ได้จากการ

ปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี เกษตรกรพอใจกับรายได้ที่ได้รับ พอใจที่มีอาหารปลอดภัยบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งเกษตรกรยังมีความรู้สึกรักภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการผลิตอาหารที่ปลอดภัยให้กับผู้บริโภคในชุมชนและผู้บริโภคตามหน่วยงานซึ่งบางคนต้องการอาหารปลอดภัยแต่ไม่สามารถหาซื้อได้ง่าย สำหรับกลุ่มแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร่องซุด จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการมีเพียง 2 - 3 รายต่อกลุ่ม ซึ่งเป็นสัดส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสมาชิกทั้งหมดของแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้จากการประมวลถึงปัญหาข้อจำกัดของกลุ่มเกษตรกรทั้งสามกลุ่ม ได้ข้อสรุปคือ

1. การจัดตั้งกลุ่มเพื่อผลิตผักปลอดสารพิษ พบว่าบางกลุ่มขาดแกนนำที่เข้มแข็ง หรือสมาชิกขาดความเชื่อมั่นในผู้นำกลุ่ม รวมทั้งสมาชิกส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับการผลิตแบบใช้สารเคมี เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ทำนายได้ในปริมาณมาก มีคนกลางรับซื้อแน่นอน จึงไม่มั่นใจในความเป็นไปได้ของการผลิตผักแบบปลอดสารพิษ ทำให้มีสมาชิกร่วมกระบวนการผลิตผักโดยไม่ใช้สารเคมีน้อย ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองได้หลากหลาย เช่น กิจกรรมการตลาดที่ช่วยเสริมสร้างรายได้ ซึ่งกลุ่มในลักษณะนี้จะต้องใช้เวลาในการสร้างผลงานให้สมาชิกเห็นอย่างชัดเจน มีการจัดทำแปลงเรียนรู้ในท้องถิ่น เชิญเกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมให้ความรู้ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านสุขภาพ จัดทัศนศึกษาดูงานการผลิตผักปลอดสารพิษในกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้เกษตรกรแกนนำเป็นผู้ให้ความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจ ลงมือปฏิบัติพัฒนามาเป็นเกษตรกรที่เข้มแข็ง

2. การดำเนินงาน เกษตรกรบางรายยังขาดการวางแผนการปลูก หรือไม่ปฏิบัติตามแผนการปลูกที่ร่วมกันวางไว้ มีการปลูกชนิดพืชผักไม่ตรงตามแผน หรือช่วงเวลาที่ยาวไว้ ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่ต่อเนื่องหรือมากเกินไปในบางช่วงเวลา ทำให้เสียโอกาสหรือมีปัญหาด้านการตลาด มีผลกระทบต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม และแรงจูงใจต่อการผลิตของเกษตรกร

3. ความพร้อมของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรบางราย ประกอบอาชีพหลากหลาย และคุ้นเคยกับวิธีการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีการใช้สารเคมี ทำให้การบริหารจัดการแปลงผักในระบบปลอดสารพิษขาดความต่อเนื่อง ทำให้การควบคุมศัตรูพืช มีประสิทธิภาพต่ำ เกิดการระบาดของโรคและแมลง ผลผลิตได้รับความเสียหาย เกษตรกรกลุ่มนี้ต้องอาศัยเวลาในการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการ

4. ปัญหาร้ายธรรมชาติ ผลผลิตเกษตรกรบางส่วนได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ คือ น้ำท่วมแปลงผลิตในช่วงฤดูฝน (แม่ฮ่องใต้) ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการผลิตในช่วงฤดูแล้ง (ร่องซุด) รวมทั้งความเสียหายกรณีต้นกล้าผักเสียหายจากปริมาณฝนที่ตกมากในช่วงการย้ายกล้าปลูก ผลผลิตเสียหายในช่วงฤดูฝน เมล็ดผักไม่งอก หรือกล้าผักไม่โตในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเกิดกับเกษตรกรในทั้ง 3 กลุ่ม สร้างความสูญเสียผลผลิตในบางช่วงแก่เกษตรกร

จากผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตทั้ง 3 กลุ่มนี้ จะเห็นได้ว่ามีทั้งที่ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในเกษตรกรบางรายและบางกลุ่ม แต่ก็ยังเป็นเพียงช่วงการเริ่มต้น ในขณะที่บางกลุ่มยังมีปัญหาข้อจำกัด และความไม่มั่นใจของเกษตรกร ดังนั้นการพัฒนาและขยายผลการผลิตผักปลอดสารพิษในแต่

ท้องถิ่นจึงต้องใช้วิธีการและระยะเวลาการปฏิบัติงานที่ต่างกัน ในการสร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกร อาจทำได้โดยการจัดทำแปลงเรียนรู้ในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น การเปิดโอกาสให้เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมให้ความรู้ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านสุขภาพ มากขึ้น จัดทัศนศึกษาดูงานการผลิตผักปลอดสารพิษในกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้เกษตรกรแกนนำเป็นผู้ให้ความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจ เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้เป็นประเด็นที่ยังต้องศึกษาจัดการร่วมกันอีกมาก ลำพังเกษตรกรผู้ผลิตหรือเกษตรกรผู้รวบรวมที่ยังมีภาระต้องทำการผลิตเองด้วย จึงมีความลำบากในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ยังต้องการการสนับสนุนจากองค์กรทั้งภายในพื้นที่และภายนอกเพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินการผลิตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กุศล ทองงาม ประทานทิพย์ กระมล จตุรงค์ พวงมณี สมเกียรติ สุวรรณศิริ กุหลาบ อุดสุข และคชาภรณ์ วงศ์พรหมศิลป์. 2550. การพัฒนาระบบตลาดสินค้าอาหารปลอดภัย: กรณีเครือข่ายสินค้าเกษตรปลอดภัย. ในรายงานการประชุมวิชาการศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร ระหว่าง 7-8 กันยายน 2550 ณ อิมพีเรียลเชียงใหม่รีสอร์ท, 96-104.
- กุศล ทองงาม ประทานทิพย์ กระมล นัธมน ธีระกุล นิวัติ เชาว์ศิลป์ และจตุรงค์ พวงมณี. 2545. พฤติกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษและความสนใจต่อการพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วมของผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่. รายงานการศึกษาวิจัย. ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร
- จตุรงค์ พวงมณี. 2548. คู่มือการผลิตผักไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช. ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- โชคชัย ชัยมงคล. 2548. รายงานการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการผลิตและการตลาดผักอินทรีย์จังหวัดเชียงใหม่. ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ณัฐพล ลีลาวพัฒนานันท์ และคณะ. 2543. การศึกษาความเป็นไปได้ของร้านจำหน่ายผักและระบบการตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษเพื่อพัฒนาไปสู่การส่งเสริมด้านการผลิต การตลาด และการจัดจำหน่าย. รายงานการศึกษา เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ทิพย์รัตน์ มณีเลิศ กรรมการ วิทย์สุภากร ปรีชา วงษ์ทิพย์ และ ภัทธีรา มณีเลิศ. 2544. โครงการมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อยภาคเหนือ ระยะที่ 2 . รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- บุญชม ศรีสะอาด. 2547. วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. สุวีริยาสาส์น กรุงเทพฯ
- ปิยะธิดา สุนทรเกสัช. 2542. การศึกษาพฤติกรรมการตลาดของผู้ประกอบธุรกิจผักปลอดภัยจากสารพิษในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ประทานทิพย์ กระมล กุศล ทองงาม และพฤกษ์ ยิบมันตะศิริ. 2548. การตัดสินใจและความคาดหวังของเกษตรกรต่อการเข้าสู่ตลาดไฮเปอร์มาร์เก็ตของพืชผักปลอดสารพิษ. รายงานการประชุมประจำปี สวพค. ปี 2548 ระหว่าง 23-24 กันยายน 2548 ณ โรงแรมดิเอ็มเพรส จ. เชียงใหม่, 76-84
- แผนงานอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย พศจิกายน 2552- กุมภาพันธ์ 2553. ราคาพืชผักที่จำหน่าย ณ ตลาดเมืองใหม่ อ. เมือง จ. เชียงใหม่. วารสารอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย . สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

พฤกษ์ ยิบมันตะสิริ จตุรงค์ พวงมณี กุศล ทองงาม นิวัติ เชาว์ศิลป์ และ บุศรา ลีมนิรันดร์กุล. 2543. การพัฒนาสุขภาพประชาชนชาวไทยโดย “การส่งเสริมการผลิตและการบริโภคอาหารสุขภาพ ระบบและกระบวนการผลิตผักปลอดสารพิษในจังหวัดเชียงใหม่” รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อสำนักงานสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

ศศิธร วุฒินิชย์. 2545. โรคผักและการควบคุมโรค. ภาควิชาโรคพืช คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์. คู่มือการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตพืช ปศุสัตว์ และสัตว์น้ำ. 2528. คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อนนท์ วิสุทธิ์ธนานนท์. 2551. การศึกษาเปรียบเทียบภาวะสุขภาพของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีทางการเกษตรกับเกษตรกรที่ใช้เกษตรอินทรีย์ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

อรุณี เวียงแสง จินตนา โพธิ์ทิพย์ และสมัย แซ่ตัน. 2551. การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรมในช่วงการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่เกษตรกรรมยั่งยืนเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ. ขุนยวม จ. แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2 . รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาพที่ 1 การพบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและวางแผนร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่

ภาพที่ 2 การจำหน่ายผลผลิตของตัวแทนกลุ่มเกษตรกร ณ ตลาดชุมชน โรงเรียน และโรงพยาบาล

บัญชีรายรับ - รายจ่าย การผลิตผักปลอดสารพิษ ประจำเดือน

วันที่	รายการ (ระบุ ชนิดค่าใช้จ่าย หรือรายรับ)	รายรับ (บาท)	รายจ่าย (บาท)	คงเหลือ (บาท)
1	รายรับ	302	-	302
2	รายรับ	291		593
3	รายรับ	350		943
4	รายรับ	370		1313
5	รายรับ	182		1495
6	รายรับ	604		2099
7	รายรับ	450		2549
8	รายรับ	210		2759
9	รายรับ	412		3171
10	รายรับ	375		3546
11	รายรับ	325		3871
12	จ่ายค่าปุ๋ยเคมี		140	3731
	รายรับ	394		4125
13	จ่ายค่าจ้าง		1200	2925
14	รายรับ	460		3385
15	รายรับ	590		3975
16	รายรับ	655		4630
17	รายรับ	740		5370
18	รายรับ	695		6065
19	รายรับ	940		7005
20	รายรับ	423		7428
21	รายรับ	556		7984
22	รายรับ	763		8747
23	รายรับ	844		9591
รวมยอดยกไป		10519	1340	

หมายเหตุ: 1. ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่จ่ายไปเป็นเงินสด เช่น ค่าปุ๋ย ค่าเมล็ดพันธุ์ผัก ถุง กาว ค่าจ้างแรงงาน ฯลฯ
ให้เขียนรายการที่เกิดขึ้นในช่องรายการ แล้วบันทึกตัวเลขจ่าย ในช่องรายจ่ายทุกครั้ง
2. ส่วนที่เป็นรายได้ เช่น ค่าขายผัก บันทึกในช่องรายรับ ตามวันที่ได้ขาย
3. ขอความร่วมมือบันทึกทุกครั้งที่มีการค่าใช้จ่าย หรือรายรับเกิดขึ้น (สรุปรวมแต่ละหน้า ยกไปหน้าถัดไป)

17	11/10/52	406	828
18	11/10/52	422	1250
19	11/20/52	160	1410
20	11/20/52	820	2230
21	11/20/52	1195	3425
22	11/20/52	1040	4465
23	11/20/52	1330	5795
24	11/20/52	1000	6795

17	11/10/52	406	828
18	11/10/52	422	1250
19	11/20/52	160	1410
20	11/20/52	820	2230
21	11/20/52	1195	3425
22	11/20/52	1040	4465
23	11/20/52	1330	5795
24	11/20/52	1000	6795

รวมยอดยกไป = 6795

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการบันทึกข้อมูลรายรับ รายจ่ายด้านการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกร

ภาพที่ 4 การเก็บตัวอย่างผลผลิตของเกษตรกรมาตรวจสอบสารพิษตกค้าง ณ สถานีวิจัยเกษตร
เขตชลประทาน ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มช.

ภาพที่ 5 ตัวแทนเกษตรกร เข้าร่วมฝึกอบรมการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตปลอดสารพิษ ร่วมกับกลุ่มเกษตรกรในเครือข่ายเกษตรปลอดพิษแม่ปิง วันที่ 17 – 18 สิงหาคม 2552 ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จ. เชียงใหม่ จัดโดยกรมการค้าภายใน ร่วมกับ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพที่ 6 ภาพกิจกรรมการจัดงาน “วันผักปลอดสารพิษ ครั้งที่ 1” วันอาทิตย์ที่ 17 มกราคม 2553 ณ บริเวณที่ทำการ รทส. ต. บ้านกาด อ. แม่วัง จ. เชียงใหม่ กิจกรรมเสวนา นิทรรศการ การสาธิตทำข้าวกล้องงอก น้ำข้าวกล้อง การจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก

ภาพที่ 7 สมาชิกกลุ่ม เยี่ยมชมแปลงของกลุ่มเกษตรกรบ้านปิงน้อย ต. สันทราย อ. สารภี จ. เชียงใหม่ และกลุ่มริมวาง ต. บ้านกาด อ. แม่วาง จ. เชียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ผลิตที่ผลิตผักโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลอดสารพิษ แม่วาง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลอดสารพิษแม่วาง ต. บ้านกวด อ. เมือง จ. เชียงใหม่ เริ่มกระบวนการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในปี พ.ศ. 2552 โดยทำข้อตกลงและเขียนสัญญาร่วมกันกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลิต

โดย

ไม่ใช้

สารเคมี

กำจัด

ศัตรูพืช

การผลิต เน้นเลือกปลูกผักปลอดสารพิษบ้านกวด ใช้วิธีการปลูกพืชหมุนเวียน บริหารศัตรูพืชแบบผสมผสาน ทั้งวิธีกล และชีวกรรม รวมถึงการเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ

ใช้สารชีวภัณฑ์ตามหลักวิชาการ เลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพตามคำแนะนำของกรมส่งเสริมการเกษตร

ใช้สารชีวภัณฑ์ตามหลักวิชาการ เลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพตามคำแนะนำของกรมส่งเสริมการเกษตร

ใช้สารชีวภัณฑ์ตามหลักวิชาการ เลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพตามคำแนะนำของกรมส่งเสริมการเกษตร

ใช้สารชีวภัณฑ์ตามหลักวิชาการ เลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพตามคำแนะนำของกรมส่งเสริมการเกษตร

ตัวแทนกลุ่ม: นายรังสรรค์ อึ้งอื้อยะ
ตำบลบ้านกวด อ.เมือง จ.เชียงใหม่ โทรศัพท์ 087-4802874

สนับสนุนโดย: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร

วิสาหกิจชุมชนปลอดสารพิษ แม่ฮ่องใต้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลอดสารพิษบ้านแม่ฮ่องใต้ ต. แม่ใจ อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ เริ่มกระบวนการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในปี พ.ศ. 2552 โดยทำข้อตกลงและเขียนสัญญาร่วมกันกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลิต

โดย

ไม่ใช้

สาร

เคมี

กำจัด

ศัตรู

พืช

การผลิต เน้นเลือกปลูกผักตามฤดูกาล ใช้ความหลากหลายของชนิดผักปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปี บริหารศัตรูพืชแบบผสมผสาน ทั้งวิธีกล และชีวกรรม รวมถึงการเลือกใช้น้ำมันพืชที่มีคุณภาพ

กำจัดแมลงศัตรูพืช โดยใช้กับดัก เช่น ใช้กาบเหี่ยว ถาดเหลืองดักจับแมลง และการจับทำลาย

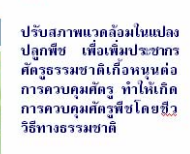
จัดการธาตุอาหารแบบผสมผสาน โดยการใส่ปุ๋ยเคมี และเพิ่มสัดส่วนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมัก มูลไก่ น้ำสกัดชีวภาพ

ประธานกลุ่ม: นายสุทัศน์ อึ้งอื้อยะ
โทร. 085-7130704

สนับสนุนโดย: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร (สว.จ.)

สนับสนุนโดย: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร (สว.จ.)

ภาพที่ 8 ตัวอย่างโปสเตอร์แนะนำกลุ่มและวิธีการผลิตผักของกลุ่มเกษตรกร: กลุ่มริมวาง และแม่ฮ่องใต้

“ผัก” หนาหนา ประโยชน์

คะน้า : ช่วยให้หลอดเลือดขยายตัว ลดความดัน เพิ่มภูมิคุ้มกันโรค มีวิตามินซี เบต้าแคโรทีน ป้องกันโรคมะเร็งและหัวใจขาดเลือด

กะหล่ำปลี : มีวิตามินซีสูง ช่วยรักษาโรคกระเพาะและต้านโรคมะเร็ง

ผักกาดหอม : มีสารแอนติออกซิเจนที่ช่วยจับสารก่อมะเร็ง มีวิตามินซีสูง

คะน้า : มีแคลเซียมสูงและ วิตามินซี ช่วยรักษาหวัดเพิ่มระบบภูมิคุ้มกันโรค และทำให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์

แครอท : มีเบต้าแคโรทีน ช่วยกำจัดสารก่อมะเร็ง โดยเฉพาะมะเร็งปอด

บวบเล้ง : มีเบต้าแคโรทีน ช่วยป้องกันโรคมะเร็ง ช่วยให้สายตาดีผิวพรรณผุดผ่อง เป็นผักให้พลังงานต่ำ

ที่มา: หนังสือ “มหัศจรรย์ผัก 108” สำนว. คบโพ

จัดทำโดย : ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพที่ 9 ตัวอย่างโปสเตอร์ข้อมูลประโยชน์ผักบางชนิด

ผักปลอดสารพิษ กับคุณค่าทางอาหาร

แตงกวา	ขับปัสสาวะ แก้ไข้ ให้ความสดชื่น
ถั่วแขก	วิตามินซี
ถั่วฝักยาว	ไฟเบอร์ : ลดโคเลสเตอรอล
ถั่วพู	วิตามินซี
บรอกโคลี	กำจัดอนุมูลอิสระ เบต้าแคโรทีน
บวบ	แร่ธาตุมาก
ปวยเล้ง	เบต้าแคโรทีน : ป้องกันมะเร็ง
ผักกาดขาว	คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน เกลิอแร่ วิตามิน โฟเลต : สร้างระบบประสาท
ในทารกในครรภ์ระยะแรก สร้างสารพันธุกรรมและเม็ดเลือดแดง	
ผักกาดหอม	สารแอนติออกซิแดนท์จับสารก่อมะเร็ง วิตามินซีสูง
ผักชี	ช่วยย่อยอาหาร เมล็ดผักชีแก้ปวดท้อง
ผักชีฝรั่ง	เบต้าแคโรทีน : สร้างวิตามินเอ บำรุงสายตา สร้างภูมิคุ้มกัน
ผักบุ้ง	สารอินซูลิน : ลดน้ำตาลในกระแสเลือด แก้อ่อนใน

ผักปลอดสารพิษ กับคุณค่าทางอาหาร

กวางตุ้ง	ไขมันน้อย กากใยมาก
กะหล่ำปลี	วิตามินซีสูง รักษาโรคกระเพาะ ต้านมะเร็ง
กุยช่าย	เบต้าแคโรทีน ป้องกันมะเร็ง เหล็ก : สร้างเม็ดเลือดแดง กากใยอาหาร : ลดโอกาสเกิดมะเร็งลำไส้
ข้าวโพดฝักอ่อน	กากใยอาหาร ขับสารพิษ
คะน้า	วิตามินซี รักษาหวัด แคลเซียมสูง
คื่นช่าย	หลอดเลือดขยายตัว ลดความดัน เพิ่มภูมิคุ้มกันโรค วิตามินซี เบต้าแคโรทีน : ป้องกันมะเร็ง หัวใจขาดเลือด
แครอท	เบต้าแคโรทีน : กำจัดสารก่อมะเร็ง (โดยเฉพาะมะเร็งปอด)
ดอกกะหล่ำ	วิตามินซีสูง : เหงือกดี ไม่เป็นหวัด ไม่เป็นมะเร็ง สเปิร์มแข็งแรง
ต้นหอม	แคลเซียม ฟอสฟอรัส เบต้าแคโรทีน สารฟลาโวนอยด์(เคอซีทิน) : ป้องกันมะเร็ง

ภาพที่ 10 ตัวอย่างแผ่นปลิวให้ข้อมูลประโยชน์ผักบางชนิด

สัญญาเลขที่ RDG52O0007

โครงการ

“ การพัฒนาระบบการผลิตผักปลอดสารพิษเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
และการเข้าถึงอาหารปลอดภัยในชุมชน”

สรุปรายงานผลการดำเนินโครงการ

ระยะเวลาโครงการตั้งแต่: วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2552 ถึง วันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2553

ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน: นายจตุรงค์ พวงมณี

หน่วยงาน: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ ของโครงการ

1. เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการผลิตผักปลอดสารพิษและสนับสนุนให้เกษตรกรนำขยายผลในระดับไร่นา
2. เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมของระบบการปลูกพืชผักปลอดสารพิษและสร้างเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ
3. เพื่อศึกษาการเข้าถึงอาหารปลอดภัยในชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

รายละเอียดผลการดำเนินงานของโครงการตามแผน และวัตถุประสงค์โดยสรุป

กิจกรรม(ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน
กลุ่มงานที่ 1 การเสริม	เสริมสร้างศักยภาพชุมชน	
1.1 ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อถ่ายทอดความรู้การผลิตผักไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	1.) ทำให้เกิดการขยายผลเผยแพร่ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตพืชผักปลอดสารพิษอาหารปลอดภัย : แผนเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 60 ครั้งเรือน 2.) เกิดแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ด้านพืชผักปลอดสารพิษอาหารปลอดภัย และ เกิดแหล่งผลิตพืชผักปลอดสารพิษในพื้นที่เป้าหมาย	1.) เกษตรกรเข้าฝึกอบรมจำนวน 34 คนในพื้นที่เป้าหมาย ต.บ้านกาด อ.แม่ว่าง และ ต. แม่ก่า อ. สันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการฝึกอบรมเกษตรกรได้รับความรู้ด้านการผลิตผักปลอดสารพิษ การตลาดเพิ่มขึ้นในระดับดี ถึงดีมาก 2.) ผลจากการฝึกอบรม เผยแพร่ความรู้การผลิตผักปลอดสารพิษได้ประชุมกลุ่มเกษตรกรพร้อมกับการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มริมวาง ต.บ้านกาด สมาชิกที่ร่วมผลิตผักปลอดสารพิษล่าสุด 12 คน พื้นที่ผลิต 10.5 ไร่ กลุ่มเกษตรกรบ้านร่องซุด และแม่ฮ่องใต้ ต. แม่ก่า อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่

รายละเอียดผลการดำเนินงานของโครงการตามแผน และวัตถุประสงค์โดยสรุป

กิจกรรม(ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน
1.2 สนับสนุนให้เกษตรกรนำความรู้ไปใช้ในระดับไร่นา	1.)เกษตรกรสามารถเลิกใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการผลิตผัก	สมาชิกผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ จำนวน6 คน และ ล่าสุดเหลือ 5 คน พื้นที่ผลิตรวม 5 ไร่ 3.) มีแปลงเรียนรู้ 3 แห่งในพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ บ้านริมวาง ต.บ้านกาด อ.แม่วาง บ้านแม่ฮ่องใต้ และบ้านร่องขุด ต.แม่ก้า อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ 4.) มีแหล่งผลิตผักปลอดสารพิษทั้งหมดจำนวน 15.5 ไร่ ในพื้นที่เป้าหมาย ผลผลิตผักประมาณ 80,000 กิโลกรัม และพร้อมทำการขยายสู่เกษตรกร ที่สนใจต่อไป
1.3 พัฒนาความรู้จาก การปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม จัดประชุมจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มเกษตรกร	1.)เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปใช้ในระดับไร่นาและเกิดแหล่งผลิตผักปลอดสารพิษในชุมชน และเกิดการขยายผล เผยแพร่ความรู้เทคโนโลยีการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ	1.) เกิดการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรกับเกษตรกร มีการวางแผนการผลิตร่วมกัน แลกเปลี่ยนปัญหา โดยการประชุมกลุ่มในพื้นที่ เรียนรู้จากแปลงผลิต มีการพัฒนาด้านการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ เกิด แหล่งผลิตผักปลอดสารพิษในพื้นที่เป้าหมาย
1.4 สร้างบุคคลใน ท้องถิ่นเป็นแกนนำโดย ผ่านการฝึกอบรมด้าน การผลิตและการตลาด	1.) เกิดแกนนำเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย ทำหน้าที่ประสานงานและถ่ายทอดความรู้ ด้านการผลิตและการตลาดแก่กลุ่ม เกษตรกร 2.) เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม และนำเอาความรู้ไปแก้ไขปัญหาในการ ผลิตผักปลอดสารพิษและสามารถ ยกระดับคุณภาพสินค้าเกษตรปลอด สารพิษ อาหารปลอดภัย ในพื้นที่ เป้าหมาย	1.) มีเกษตรกรแกนนำในแต่ละกลุ่ม โดยแกนนำด้าน การผลิต ได้จัดทำแปลงสาธิตเป็นแหล่งเรียนรู้ แก่ สมาชิกในกลุ่ม และผู้สนใจ เป็นผู้ประสานงาน ระหว่างนักวิจัยกับเกษตรกรผู้ผลิตในแต่ละกลุ่ม มีการเรียนรู้ปัญหาการผลิต แก้ไขปัญหาร่วมกัน 2) มีแกนนำด้านการตลาด ทำหน้าที่วางแผน การตลาดร่วมกับนักวิจัยและสมาชิก รวบรวม ผลผลิตผักจากสมาชิกไปจำหน่าย นำผลที่ได้จาก การทำกิจกรรมมาถ่ายทอดให้สมาชิก เกิดการ เรียนรู้ สนใจ ร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น ซึ่งแกนนำทั้ง 3 กลุ่ม มีศักยภาพแตกต่างกัน เป็น องค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ ต่างกัน

รายละเอียดผลการดำเนินงานของโครงการตามแผน และวัตถุประสงค์โดยสรุป

กิจกรรม(ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน
กลุ่มงานที่ 2 งานวิจัย 2.1 ศึกษาชนิดของพืชผักที่เหมาะสมในท้องถิ่น (ระบบการผลิตที่เหมาะสม)	เทคโนโลยีการผลิต 1.) เกษตรกรสามารถวางแผนการผลิตคัดเลือกชนิดผักที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และฤดูกาลปลูกสอดคล้องกับความต้องการของตลาด	1.) เกษตรกรในแต่ละพื้นที่ที่สามารถเลือกชนิดพืชผักที่ปลูกได้ด้วยตัวเองอย่างเหมาะสม: พืชผักมีอายุการเก็บเกี่ยว ไม่เกิน 45 วัน ได้แก่ คื่นช่าย กวางตุ้ง ผักบุ้ง ผัก โขมจีนชนิดใบแดง พืชผักอายุเก็บเกี่ยว 65-90 วัน ได้แก่ กะหล่ำดอก กะหล่ำปลี บร็อกโคลี่ มะเขือยาว มะเขือเปราะ มะระ ถั่วฝักยาว บวบเหลี่ยม และ พืชผักพื้นบ้าน ได้แก่ ผักปลัง ชะอม ผักหวานบ้าน ผักเชียงดา ซึ่งข้อมูลการผลิตและจำหน่าย เกษตรกรมีชนิดผักที่ปลูกและจำหน่ายรวมทั้งสิ้นกว่า 50 ชนิด (รวมผักสวนครัวรอบบ้าน)
2.2 ศึกษาการระบาดของโรค และแมลง	1.) เกษตรกรสามารถวางแผนการป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2.) เกษตรกรสามารถเลิกการใช้สารเคมีในการผลิตพืชผัก	1.) เกษตรกรใช้วิธีกล และวิธีเขตกรรมควบคุมศัตรูพืช เกษตรกรเน้นการใช้กับดักกาวเหนียว และการปลูกผักแบบหมุนเวียนเป็นหลัก สามารถควบคุมศัตรูพืชได้ 2.) การระบาดของศัตรูพืชพบว่ามีด้วงหมัดผัก เพลี้ยอ่อน เข้าทำลายในพืชตระกูลผักกะหล่ำ พบด้วงเต่าแตง และโรคราน้ำค้างระบาดในพืชผักตระกูลแตง พบโรคราสนิม ขาวระบาดในผักบุ้ง เกษตรกรสามารถควบคุมการระบาดได้และเก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากกว่า 80 เปอร์เซ็นต์
2.3 ศึกษาความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของเกษตรกรต่อการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	1) เกษตรกรมีความรู้เข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อการผลิตผักปลอดสารพิษ มีการนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ปฏิบัติให้เกิดผล	1) เกษตรกรมีความรู้ด้านการผลิตและการตลาดเพิ่มขึ้น มีการนำความรู้ที่ได้วางแผนปรับเปลี่ยนการผลิต เช่น การเลือกชนิดผักปลูก การเลือกช่วงเวลาเก็บเกี่ยว การตัดแต่งผลผลิต และมี 1 กลุ่ม สามารถวางแผนจัดการด้านการตลาดได้เป็นอย่างดี อีก 2 กลุ่ม มีการเรียนรู้มากขึ้น แต่ยังต้องมีการพัฒนาต่อ 2) เกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการผลิตผักปลอดสารพิษ มีบางส่วนที่ยังไม่มั่นใจต่อระบบนี้ ยังต้องการเวลาในการเรียนรู้และปรับเปลี่ยน
2.4 ศึกษาปัญหาข้อจำกัด และแนวทางในการแก้ไขปัญหา	1) ทราบปัญหา ข้อจำกัดของเกษตรกรในการร่วมและไม่ร่วมกระบวนการผลิต รวมทั้งปัญหาข้อจำกัดจากการทำการผลิตพืชผักและแนวทางการแก้ไข	1) ทราบสาเหตุที่เกษตรกรบางรายไม่ร่วมกระบวนการผลิต: จากวิถีชีวิต ความเคยชิน ความตั้งใจจริง และการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยน 2) ปัญหาด้านการผลิต เช่น โรคแมลงศัตรูพืช ปัญหาจากภัยธรรมชาติ เกษตรกรสามารถจัดการแก้ไขได้ ส่วนการจำหน่ายผลผลิต ยังมีปัญหาในบางกลุ่มที่ต้องพัฒนา

รายละเอียดผลการดำเนินงานของโครงการตามแผน และวัตถุประสงค์ (ต่อ)

กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน
กลุ่มงานที่ 3 การตลาด 3.1 การพัฒนาองค์ความรู้เกษตรกร และศึกษาช่องทางการตลาดเกษตรปลอดภัยที่เหมาะสมแบบมีส่วนร่วม 3.2 การสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรส่วนท้องถิ่น 3.3 การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของผู้บริโภคในกลุ่มเป้าหมาย 3.4 ศึกษา และดำเนินกิจกรรมการตลาดผ่านช่องทางต่างๆ ที่เหมาะสม ควบคู่กับการให้ข้อมูลผู้บริโภค	และการรณรงค์ 1) เกษตรกรเรียนรู้ด้านการจัดการตลาด เช่น การจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตดีคุณภาพ การกำหนดราคาที่เหมาะสมการวางแผนการผลิตให้เหมาะสม 2) นำไปสู่การสร้างและรายได้ช่วยลดปัญหาหนี้สิน และการอพยพแรงงาน 3) จำนวนผู้บริโภคในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงเข้าถึงผลผลิตผักปลอดภัยมากขึ้น 4) ทำให้ชุมชนหันมาบริโภคผักปลอดภัยมากขึ้น เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนและองค์กรท้องถิ่นสู่การพัฒนาธุรกิจทางเลือก 5) มีการขยายกลุ่มและทำให้เกิดเครือข่ายผู้ผลิต และผู้บริโภคพืชผักปลอดภัย 6) เกิดการขยายตัวของผู้บริโภคที่ได้บริโภคพืชผักปลอดภัย ซึ่งนำไปสู่สุขภาพที่ดี 7) เกิดการต่อเนื่องในการดำเนินงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับกลุ่มเกษตรกรภายหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว	1) เกษตรกรผู้ผลิต และเกษตรกรตัวแทนในแต่ละกลุ่ม ร่วมวางแผนและทำกิจกรรมการตลาดรูปแบบต่างๆ ทั้งการจำหน่ายในชุมชน การจำหน่ายตรงตามหน่วยงาน การจำหน่ายผ่านคนกลางและร้านค้า ซึ่งแต่ละรูปแบบเกษตรกรเรียนรู้การจัดการและผลที่ได้รับแตกต่างกัน มีการนำความรู้และข้อมูลที่ได้จากผู้บริโภคไปปรับใช้วางแผนการผลิต ปรับเปลี่ยนวิธีการจำหน่าย หาช่องทางการจำหน่ายใหม่ๆ ซึ่งผลจากการเรียนรู้ของเกษตรกรที่เห็นตัวอย่างความสำเร็จในกลุ่มริมวาง ทำให้มีจำนวนเกษตรกรทำกิจกรรมการตลาดมากขึ้น 2) เกษตรกรที่ผลิตผักโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชสามารถจำหน่ายผลผลิตได้สม่ำเสมอในราคาที่ดี สร้างรายได้ทั้งที่เป็นรายได้หลักและรายได้เสริมแก่ครัวเรือน แตกต่างกันไป ประเมินในรูปผลตอบแทนสุทธิ และผลตอบแทนต่อแรงงาน พบว่าดีกว่าการไปทำงานรับจ้างทั่วไป 3) ผลจากการประสานงานหน่วยงานในพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งผลิต เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน อบต. ส่วนราชการอื่นๆ ร่วมกิจกรรมสนับสนุนการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร ทำให้ได้แหล่งจำหน่ายผลผลิตที่ผู้บริโภคมีกำลังซื้อ และผู้บริโภคจากหลายพื้นที่เข้าถึงแหล่งอาหารปลอดภัยกระจายมากขึ้น 4) ผลจากการที่เกษตรกรไปทำกิจกรรมการตลาดด้วยตนเอง พร้อมๆ กับการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคในรูปแบบต่างๆ เช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ การอธิบายตอบข้อซักถามด้วยตนเอง สร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคสนใจสนับสนุนมากขึ้น รวมทั้งผลจากการจัดงานรณรงค์ในพื้นที่ร่วมกัน ทำให้ผู้บริโภคในชุมชนเข้าใจและสนับสนุนผลผลิตเกษตรกรมากขึ้น

		5) ผลการสำรวจข้อมูลผู้บริโภคโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 254 ตัวอย่าง จากผู้บริโภครวมเป้าหมายตามหน่วยงาน ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนการผลิตและการจัดการด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกร รวมทั้งเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ประโยชน์ในการวางแผนสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต และดำเนินการให้ผู้บริโภคได้เข้าถึงอาหารปลอดภัยมากขึ้น 6) การเชื่อมโยงทำงานร่วมกันระหว่างโครงการวิจัยฯ กับองค์กรท้องถิ่น ทำให้องค์กรท้องถิ่น เห็นความสำคัญของการสนับสนุนกระบวนการผลิตผักปลอดสารพิษ ที่ส่งผลดีและสอดคล้องต่อความต้องการของเกษตรกรและผู้บริโภค บาง อบต. มีการนำไปบรรจุในแผนการทำงานขององค์กรทั้งปัจจุบันและระยะต่อไป
--	--	--